

वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट (मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत)

तयार गर्ने सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७२

आर्थिक वर्ष २०७३/७४-२०७५/७६ सम्मको मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework) समेत अनिवार्य रूपमा संलग्न गरी आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी २०७२ चैत्र १५ गते भित्र राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा प्रस्तुत गर्ने प्रयोजनका लागि आयोगको मिति २०७२/११/०५ को निर्णयानुसार निम्न बमोजिमको मार्गदर्शन (Guidelines) जारी गरिएको छ ।

(क) समष्टिगत मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्ष प्रस्तावित १४ औं योजनाको पहिलो वर्ष हुनुका साथै संयुक्त राष्ट्र संघले सन् २०३० सम्मका लागि तय गरेको र सदस्य राष्ट्रको हैसियतले नेपालले समेत स्वीकृति जनाएको दीगो विकास लक्ष्यहरू कार्यान्वयनको पनि पहिलो वर्ष हो । नेपालको संविधान, २०७२ जारी भएपश्चात् संविधानका विकास र प्रशासनसँगसबन्धित विषयहरूलाई बजेटमार्फत संबोधन गर्ने पहिलो अवसर पनि आगामी आर्थिक वर्षका नीति तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम र बजेट नै हुन् ।

आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा मूलतः उल्लेखित पक्षहरूका अतिरिक्त भूकम्पपछिको पुनः निर्माण र सीमा क्षेत्रको ४ महिना लामो नाकाबन्दीले अर्थतन्त्रमा पारेको प्रतिकूल असरलाई संबोधन गर्दै सबल र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्ने उद्देश्यले नयाँ कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ । समग्रमा, आगामी आर्थिक वर्ष निम्न मार्ग दर्शनका आधारमा वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने छ ।

१. २०७२ वैशाखको भूकम्प र त्यसपछिका पराकम्पनहरूबाट ध्वस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण, नव निर्माण र भूकम्पबाट टुटेको आर्थिक सम्बन्ध जोड्ने तथा दीगो विकासको दृष्टिकोणले पुनर्निर्माण र नव निर्माण अघि बढाउनु पर्ने गरी तर्जुमा गर्ने ।
२. संविधान जारी भएपश्चात् दक्षिणी सीमा क्षेत्रमा भएको नाकाबन्दी, हडताल र अवरोधले गर्दा आएको आर्थिक समस्या समाधान गर्दै अर्थतन्त्रलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउनुका साथै क्षेत्रीय आर्थिक सन्तुलन कायम गर्नेतर्फ पनि वार्षिक विकास कार्यक्रम निर्दिष्ट हुनुपर्ने ।
३. राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्रकाशित सन् २०३० सम्मको दीगो विकासका लक्ष्यहरू, क्षेत्रगत रणनीतिपत्रहरू, मन्त्रालयहरूले घोषणा गरेका कार्ययोजनाहरू, नेपाल सरकारको श्वेतपत्रमा उल्लेख भएका विषयहरूलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर विकास कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नुपर्ने ।
४. आगामी वर्ष नै सम्पन्न गर्न सक्ने र तत्काल आर्थिक सामाजिक लाभ प्राप्त गर्न सकिने चालु आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिई वार्षिक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

५. चौधौं योजना सघन रोजगारी सहितको उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने उद्देश्यका साथ तर्जुमा हुन लागेको सन्दर्भमा नयाँ आयोजना/कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्दा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष कति रोजगारी सिर्जना हुन सक्छ सोको पुष्ट्याइँसमेत उल्लेख गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. मुलुकको नयाँ संघीय संरचना अनुकूल हुने गरी तथा कम्तिमा प्रस्तावित संरचना प्रतिकूल नहुने गरी विकास प्रशासनिक कार्यक्रमहरू र भौतिक संरचनाहरूको प्रस्ताव गर्ने ।
७. जिल्लास्तरमा कार्यालय नभएका मन्त्रालयहरूले जिल्लास्तरमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम प्रस्तुत गर्दा सो को जिल्लागत बजेट बाँडफाँडको आधार र कार्यान्वयन प्रक्रिया पेश गर्नु पर्ने । जिल्लामा कार्यान्वयन स्थान रहने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू केन्द्रीय बजेट शीर्षक/उप-शीर्षक अन्तर्गत प्रस्ताव नगर्ने ।
८. वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्ताव गर्दा क्रमशः मर्मत तथा सम्भार, चालु र क्रमागत बहुवर्षीय ठेक्का सम्झौता भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको लागि पर्याप्त विनियोजन प्रस्ताव गरेर मात्र नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजना (राष्ट्रिय गौरवका आयोजनासमेत) समावेश गर्ने। बहुवर्षीय ठेक्का लगाएका आयोजना/कार्यक्रमहरूमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको स्वीकृत बजेट सीमाको परिधिभित्र रहेर प्रत्येक वर्षको लागि बजेट प्रस्ताव गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा सो को पुष्ट्याइँ पेश गर्ने। साथै, प्रत्येक बजेट शीर्षक/उपशीर्षकको लागि आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २०(२) मा उल्लेख भए बमोजिमको विवरण समेत संलग्न गर्ने।
९. बजेट प्रस्ताव गर्दा लागत प्रभावकारीता र मितव्ययितालाई प्रमुख सिद्धान्तको रूपमा अवलम्बन गर्ने । भैपरी शीर्षकमा बजेट प्रस्ताव नगर्ने। नयाँ कार्यालय बाहेक अन्य कार्यालयमा कुनै किसिमका सवारी साधन खरिद नगर्ने। समान प्रकृतिका स-साना आयोजनाहरू गाभ्ने गरी प्रस्ताव गर्ने।
१०. आगामी आर्थिक वर्षको लागि गोष्ठी, सेमिनार वा कार्यशालाको लागि बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा चालू आर्थिक वर्षमा विनियोजन भएको रकममा कम्तिमा २५ प्रतिशत कटौती गरी प्रस्ताव गर्ने। कार्यक्रम/आयोजना तयार गर्दा सरकारी स्रोत र साधनको समुचित उपयोग हुने, खर्च प्रणालीलाई विश्वसनीय, भरपर्दो र पारदर्शी बनाउने तथा बजेट विनियोजन प्रक्रियालाई कुशल एवं क्रियाकलापमा आधारित बनाउने विषयलाई विशेष महत्व दिने।
११. बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा अनुसूचि १ मा संलग्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको खाका अनुसारको विवरण अनिवार्य रूपमा तयार गरी पेश गर्ने। राष्ट्रिय योजना आयोगमा हुने कार्यक्रमगत छलफलमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र प्रस्तावित बजेट बीचको सम्बन्धलाई स्पष्ट व्याख्या गर्ने ।
१२. प्रत्येक कार्यक्रम/आयोजनाको प्राथमिकता संकेत (१, २ वा ३), लैङ्गिक उत्तरदायी संकेत (१, २ वा ३), गरीबी निवारण संकेत (१ वा २), रणनीतिक संकेत (१-६) र जलवायु परिवर्तन संकेत (१, २ वा ३) उल्लेख गर्ने। प्राथमिकता संकेत उल्लेख गर्दा अनुसूचि २ मा संलग्न आयोजना प्राथमिकीकरणका निर्धारित आधार अनुसार प्रत्येक आयोजना कुन प्राथमिकता क्रम (१, २ वा ३) मा पर्ने हो आधिकारिक निर्णय सहित पेश गर्ने।
१३. कुन कामका लागि को जिम्मेवार हुने र कुन क्रियाकलाप कहिले सम्पन्न गरिने हो, सोको स्पष्ट वार्षिक कार्यान्वयन योजना, खरिद योजना र मन्त्रालयगत/निकायगत अनुगमन योजनाको मस्यौदा समेत कार्यक्रम तथा बजेटसँगै संलग्न गर्ने ।
१४. कार्यक्रम तथा बजेटको प्रस्तावको मस्यौदा चरणदेखि नै मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (Line Ministry Budget Information System) मा अनिवार्य रूपमा प्रवृष्टि गर्ने । राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा छलफल हुनुभन्दा अगावै अनिवार्य रूपमा सम्बन्धित निकायले बजेट छलफल गर्ने व्यवस्था मिलाउने, उक्त छलफलमा

राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयको प्रतिनिधि आवश्यक भएमा उपस्थितिको व्यवस्था मिलाउने र छलफलको निर्णय समेत राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा पठाउने ।

१५. समग्रमा, जिल्लास्तरमा विनियोजन तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा देहायका विषय/पक्षलाई निम्न पूर्णाङ्क मानी सोही आधारमा प्रस्ताव गर्ने ।

(क) भूगोल (क्षेत्रफल)-२०%

(ख) गरिबी/मानव विकास सूचकाङ्क-३०%

(ग) जनसंख्या-३०%

(घ)सेवा प्रवाह लागत-२०%

(ख) आयोजना छनौट तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी

१६. अर्को मन्त्रालय वा निकायका आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन र उद्देश्य हासिल गर्न समेत मद्दत पुर्याउने र खासगरी सहकारी र निजी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने, सरकारी निजी क्षेत्रको सहकार्यलाई सहयोग गर्ने र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुग्ने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने ।

१७. एकै प्रकारका आयोजनाहरू धेरै वटा मन्त्रालयहरूबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गराउने परिपाटी क्रमशः हटाउँदै लैजानुपर्ने भएकाले मन्त्रालयहरूले क्षेत्राधिकारभित्रै मात्र रहेर वार्षिक कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।

१८. पूर्व सम्भाव्यता/सम्भाव्यता अध्ययन नभएका, विस्तृत डिजाइन नगरिएका, जग्गा प्राप्त भइनसकेका, वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन भइनसकेका, रेखाङ्कन/नक्साङ्कन नभएका र पौष मसान्तसम्म ठेक्का सम्झौता सम्पन्न हुन नसक्ने (खासगरी निर्माणसंग सम्बन्धित) कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव नगर्ने ।

१९. आयोजना दस्तावेज (Project Document) का आधारमा मात्र बजेट छलफल गरिने हुँदा छलफलका बखत सो दस्तावेज अनिवार्य रूपमा प्रस्तुत गर्ने र आयोजना दस्तावेज तयार नभएका आयोजना/कार्यक्रमहरूको लागि बजेट प्रस्ताव नगर्ने ।

२०. आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०६४, को अनुसूची ३ मा उल्लेख भए बमोजिमको विवरण तयार भई स्वीकृत नभएका कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि बजेट प्रस्ताव नगर्ने ।

२१. आगामी वर्षको वार्षिक कार्यक्रमलाई व्यवस्थापिका-संसदमा वार्षिक बजेट प्रस्तुत हुनु अगावै राष्ट्रिय योजना आयोगमा हुने राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा सम्बन्धित मन्त्रालयको संयुक्त बैठक तथा छलफलबाट अन्तिम रूप दिईने हुँदा पछि कमभन्दा कम संशोधन गर्नुपर्ने गरी कार्यक्रमको आवश्यकता, कार्यान्वयनमा लैजान चाहिने सम्पूर्ण आधारभूत कुराहरू, साधनको सुनिश्चितता तथा अनुगमन एवम् मूल्यांकनको आधार निश्चित गरी मन्त्रालयगत सीमा (नेपाल सरकार र वैदेशिक सहायता) भन्दा बढीको बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव नगर्ने ।

२२. वैदेशिक श्रोततर्फको बजेट प्रस्ताव गर्दा काउण्टर पार्ट (समपुरक कोष) वापत आवश्यक पर्ने नेपाल सरकार श्रोतको बजेट पर्याप्त मात्रामा प्रस्ताव गर्ने । समपुरक कोष वापत बजेट प्रस्ताव नगरी अन्य नयां कार्यक्रमको लागि प्रस्ताव नगर्ने ।

२३. नेपाल सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको “दीगो विकासका लागि प्रकृति संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीतिक प्रारूप २०७२-८७” ले सिफारिस गरेका बुंदाहरूलाई ध्यानमा राख्दै वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

२४. कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा त्यसले उत्पादन वृद्धि, आय र रोजगारी वृद्धि एवम् सामाजिक न्यायमा पुग्ने योगदान समेतका आधारमा जनताको जीवनस्तरमा हुन जाने सुधारको लक्ष्य सहित पेश गर्नुपर्ने ।
२५. कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा अन्तर देशीय (Cross Country) तथा अन्तर सीमा (Cross Border) क्षेत्र लाई सहज बनाउने सम्बन्धी विषयहरूलाई उच्च महत्वका साथ ध्यान दिनुपर्ने ।
२६. नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाको सदस्य वा अन्य आधिकारिक हैसियतले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिबद्धता जनाइएका विषयहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने ।
२७. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ देखि जिल्लास्तरीय आयोजना/कार्यक्रमसम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम पुस्तिका आयोगबाट प्रकाशन नगरिने हुँदा निक्षेपित भएका तथा नभएका जिल्लास्तरीय आयोजना/कार्यक्रमको महत्व, औचित्य, आवश्यकता तथा प्राथमिकताको आधारमा प्रस्ताव गर्ने । आयोजना/कार्यक्रमको संख्या धेरै भए आवश्यकताको आधारमा धेरै आयोजना/कार्यक्रमलाई एक आपसमा गाभी साधनको पर्याप्तता र सुनिश्चितता हुने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने । राष्ट्रिय योजना आयोगमा हुने बजेट छलफलका समयमा नै निक्षेपित भएका तथा नभएका जिल्लास्तरीय आयोजना/कार्यक्रमको नाम र विनियोजनसहितको वार्षिक कार्यक्रमसमेत पेश गर्नुपर्ने ।
२८. समग्रमा वार्षिक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा खर्च गर्ने क्षमतालाई ध्यानमा राखेर प्रस्ताव गर्ने ।

(ग) क्षेत्रगत मार्गदर्शन

१. कृषि, वन तथा सहकारी क्षेत्र

१.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

१. कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयनलाई सहयोग पुग्ने गरी कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
२. नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदद्वारा देशको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी अनुकूल हुने कृषि प्रविधि र विउ उत्पादन, परीक्षण र अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजालाई कृषि प्रसारमा एकिकृत गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् र मातहतका अनुसन्धान स्टेसन तथा केन्द्रहरूबाट सिफारिस भएका नतिजाका आधारमा स्थानीयस्तरमा कृषि प्रसारका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
४. कृषिसँग सम्बन्धित शैक्षिक संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई व्यवहारिक ज्ञान तथा सीप उपलब्ध हुने गरी नेपाल कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोषबाट संचालन गरिने अनुसन्धानमूलक कार्यक्रमहरूमा संलग्न गराउने व्यवस्था गर्ने ।
५. कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा कृषि अनुसन्धान, प्रसार, उत्पादन, भण्डारण, गुणस्तर नियन्त्रण बजारीकरणलाई एकिकृत गरी समन्वयात्मक रूपमा संचालन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. मन्त्रालय अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमहरू पुनरावलोकन गरी मिल्दाजुल्दा कार्यक्रमहरूलाई एक आपसमा गाभी कार्यक्रमको संख्या घटाई पेश गर्ने ।
७. जिल्लागत बजेट बाँडफाँड गर्दा क्षेत्रीय सन्तुलन कायम हुने गरी कार्य बोझ र आवश्यकता अनुरूप बजेट बाँडफाँड गर्ने ।
८. वार्षिक कार्यक्रममा नयाँ आयोजना, कार्यक्रम समावेश गर्नुपर्दा सम्भाव्यता अध्ययन, लाभ लागत विश्लेषण, श्रोतको पर्याप्त व्यवस्था र कार्यान्वयनको संस्थागत संरचना मिलाएर मात्र समावेश गर्ने ।

९. कृषि सूचना तथा संचार केन्द्रमार्फत आधुनिक कृषि प्रविधियुक्त र सन्देशमूलक सामाग्री स्थानीय भाषाहरूमा समेत सम्प्रेषण हुने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१०. कृषि प्रसार संरचनाको प्रभावकारी परिचालन तथा सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र कृषकहरूको पहुंचमा हुनेगरी कृषि सेवा केन्द्रहरूको सुदृढीकरणका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
११. सहकारी खेती (Co-operative farming) प्रणालीलाई नमूनाको रूपमा लागू गर्दै लैजानका लागि आवश्यक पर्ने कानूनी र बजेट व्यवस्था सहितको ठोस कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१२. भू-उपयोग नीतिलाई ध्यानमा राखी प्रत्येक जिल्लाले कम्तीमा २ देखि ३ वटा कृषि बाली/वस्तु पकेट क्षेत्रलाई एकिकृत पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कृषि सेवा प्रसारका शैक्षिक क्रियाकलापका साथै पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरू मूल्य अभिवृद्धि शृंखलाका आधारमा तर्जुमा गर्ने ।
१३. स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६ अनुरूप कृषि क्षेत्रका लागि स्थानीय निकायबाट प्राप्त हुने बजेटलाई समेत समावेश गरी एकिकृत वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
१४. कृषि सेवाका कार्यक्रम सञ्चालनमा सरकारी, सहकारी, गैरसरकारी, तथा निजी क्षेत्रको समन्वय र सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न जोड दिने ।
१५. विषादीको सही उपयोग गर्न र यसका नकारात्मक असरहरूबाट वचन जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्न जोड दिने ।
१६. गुणस्तरीय बीउ विजन, संचय, प्रमाणीकरण र आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१७. माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्न एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन र भकारो सुधार तथा गोठेमल मूत्र व्यवस्थापन गरी प्राङ्गारिक मल उत्पादन तथा उपभोगमा विशेष जोड दिने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१८. रासायनिक मलको उचित तरिकाले प्रयोग गर्न गराउन माटोको प्रकृति र आवश्यकता अनुसार नकारात्मक असर नपर्ने गरी प्रयोग गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१९. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धिमा सहयोग हुने साना सिंचाइ कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
२०. मुलुक मुख्य खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर हुने तथा खाद्य न्यूनता भएका र खाद्य तथा पोषण असुरक्षित क्षेत्रमा स्थानीयस्तरमा खाद्यान्न उत्पादन बृद्धिका कार्यक्रमहरू तथा आन्तरिक बजारमा उच्च माग भएका, तरकारी, फलफूल आदिको उत्पादन बृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२१. खाद्य वस्तुको गुणस्तर परीक्षण, उपभोक्ता शिक्षा, सुरक्षित खानपान सम्बन्धी जनचेतना बढाउने जस्ता प्रवर्द्धनात्मक र नियमनका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२२. सडक पूर्वाधारहरूको विकास भइसकेका र निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका मध्य पहाडी लोकमार्ग, उत्तर दक्षिण राजमार्ग तथा अन्य सडक क्षेत्रमा सडक आसपास व्यवसायिक कृषि पकेटहरूको विकास गराउन स्थानीयस्तरमा सम्भाव्यता अनुरूपका कृषि वस्तुको व्यवसायिक विकास कार्यक्रम छनोट गरी तर्जुमा गर्ने ।
२३. कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको लागि बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा, संकलन केन्द्रलाई थोक बजारसँग आवद्ध गर्न प्राथमिकता दिने ।

२४. सरकार र सहकारी संस्थाहरू बीच सहकार्य गरेर कार्यान्वयन गर्न सकिने कृषि उत्पादन प्रशोधन, विउ प्रवर्द्धन, कृषि बजार विकास तथा कृषि प्रसारसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
२५. कृषि उत्पादनलाई आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग हुने रनेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति (Nepal Trade Integration Strategy) समेतमा उल्लेख भएका बस्तुहरू समेटने गरी उच्च मूल्यका कृषि उत्पादन वृद्धिका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२६. विदेशबाट फर्केका युवा र युवालाई विदेश जान रोक्ने गरी तथा तिनीहरूलाई व्यवसायिक कृषितर्फ आकर्षण गर्न रोजगारमूलक युवा वर्ग लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने (बेमौसमी तरकारी खेती, च्याउ खेती, मौरी पालन, जैविक कीटनाशक, जैविक मल उत्पादन, बीउ उत्पादन, कृषि उद्यम विकास र बजार व्यवस्थापन आदि)
२७. विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनलाई कृषिमा अनुकूलन गर्दै कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा संवर्द्धनका कार्यक्रमहरू र जलवायु परिवर्तनबाट पर्न जाने प्रभावको न्यूनीकरण गर्ने प्रविधि र अनुकूलनका कार्यक्रमलाई सहयोग गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरूमा प्राथमिकता दिने ।
२८. मातहत निकायबाट सम्पादित आयोजना/कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
२९. भौतिक संरचनाहरूको मर्मत सम्भार वा नयाँ निर्माणका लागि कार्यक्रम पेश गर्दा त्यस्ता संरचनाहरू मर्मत सम्भार वा नयाँ निर्माण गर्न लाग्ने लागत समेत एकिन गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने। साथै, केन्द्र, क्षेत्र र जिल्ला तहमा तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र सम्प्रेषण लाई भरपर्दो बनाउन कार्यक्रममा समावेश गर्ने ।
३०. परम्परागत स्थानीय मौलिक विउ विजनको संरक्षण एवम् संवर्द्धन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
३१. खाद्यान्नमा आधारित पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । खाद्य विविधताको महत्व बढाउने । स्थानीय विविधता र उत्पादनमा आधारित भै खाद्य बानी (Food Habit) मा परिवर्तन गर्न विशेष अभियान चलाउने ।

१.२ पशुपन्छी

१. कृषि विकास रणनीतिमा उल्लेख भएको पशुपन्छी विकास सम्बन्धी नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्ने गरी कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
२. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा र युवालाई विदेश जान रोक्ने गरी तिनीहरूलाई व्यवसायिक पशुपन्छी व्यवसायतर्फ आकर्षण गर्न रोजगारमूलक युवा वर्ग लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी कार्यहरू प्रस्ताव गर्ने (गाई पालन, बंगुर पालन, बाख्रा पालन र बजार व्यवस्थापन आदि) ।
३. पशुपन्छी पालन अनुसन्धान र प्रसारलाई समन्वयात्मक रूपमा सञ्चालन हुने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. पशु सेवा विभागका कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा अनुसन्धानमा आधारित कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
५. पशु सेवा प्रसार संरचनाको प्रभावकारी परिचालन तथा सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र कृषकहरूको पहुँचमा हुनेगरी पशु सेवा केन्द्रहरूको सुदृढीकरणका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
६. पशुजन्य उत्पादकत्व वृद्धिका लागि घाँसमा आधारित आहारा तथा नक्ष सुधारमा जोड दिने कार्यक्रम पेश गर्ने ।
७. स्वदेशमा मासु तथा दूधको उत्पादन बढाउन व्यवसायिक रूपमा बाख्रा पालन, मासुका लागि पाडा पालन, कुखुरा पालन एवं गाई भैसी पालन कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

८. आन्तरिक बजारमा उच्च माग भएका दूध, दुग्ध पदार्थ र मासु आदिको उत्पादन वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
९. सडक पूर्वाधारहरूको विकास भइसकेका र निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका मध्य पहाडी लोकमार्ग, उत्तर दक्षिण राजमार्ग तथा अन्य सडक क्षेत्रमा सडक आसपास व्यवसायिक पशुपालन पकेटहरूको विकास गराउन स्थानीयस्तरमा सम्भाव्यता अनुरूपका बस्तुको व्यवसायिक विकास कार्यक्रम छनोट गरी तर्जुमा गर्ने ।
१०. पशुजन्य उत्पादनलाई आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग हुने गरी उच्च मूल्यका पशुजन्य उत्पादन वृद्धिका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
११. पशुपन्छी उत्पादक कृषक, समुदाय, सहकारी संस्था एवं उद्यमीहरूलाई स्थानीय तहवाटै एकिकृत रूपमा प्राविधि सेवा, उन्नत नस्ल, दाना/आहारा पशु स्वास्थ्य सेवा, सुलभ ऋण र पशु बिमा जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने क्रियाकलाप समावेश गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१२. पशुपंक्षीको दाना, आहारा, चरीचरण, डाले घाँसको (Forage and fodder) उत्पादन/विकास, स्थानीय उपयुक्तताका आधारमा अनुसन्धान प्रसारद्वारा गर्ने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१३. पशु बधशाला प्रणालीलाई क्रमशः स्थापित गर्दै स्वच्छ, स्वस्थ, गुणस्तरयुक्त बनाउने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१४. पशुरोग नियन्त्रण, Cross Border Transmission of Disease Control लाई उच्च प्राथमिकता दिने । साथै Live-stock quarantine मा विशेष सतर्कता अपनाउने ।

१.३ सिंचाइ तथा जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

१. नयाँ कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा कृषि विकास रणनीति, सिंचाइ नीति २०७० ले उल्लेख गरेका सबै पक्षहरूमा ध्यान दिने ।
२. सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रणसँग सम्बन्धित कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा कृषि विकास, उर्जा तथा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयसँग समन्वय गरी तय गर्ने ।
३. भूमिगत तथा सतही जलस्रोतको अधिकतम उपयोग गरी सिंचाइ योग्य जमिनमा वर्षेभरी सिंचाइ सुविधा पुग्ने किसिमका सिंचाइका कार्यक्रमहरूलाई उच्च प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्ने ।
४. सिंचाइ उपभोक्ताहरूको संस्थागत विकासमा थप प्रोत्साहन दिने। सिंचाइको मुख्य कार्य जस्तो हेडवर्कस् मात्र सरकार आफैले निर्माण सम्पन्न गर्ने र अन्य सहायक कामहरू त्यस्ता संस्थाकै जिम्मामा दिने व्यवस्था मिलाउँदै जाने ।
५. मध्य पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा सिंचाइका सम्पूर्ण संभाव्य प्रविधिको अवलम्बन गरी सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने गरी कार्यक्रम बनाउने ।
६. नयाँ सिंचाइ आयोजनाहरू तर्जुमा र निर्माण गर्दा प्राविधिक, सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय पक्षहरूमा पर्ने दीगो प्रभावलाई अनिवार्य मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी बसाल्ने र विद्यमान सिंचाइ प्रणाली व्यवस्थापनमा उपभोक्ताहरूलाई अधिकतम सहभागी गराउने कार्यक्रम ल्याउने ।
७. जल उत्पन्न प्रकोपको सम्बन्धमा बढी जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूको पहिचान गरी प्राथमिकताको आधारमा कार्यक्रम बनाउने ।

८. नदी नियन्त्रणका आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने क्रममा समुदाय र निजी क्षेत्रलाई समेत सहभागी तुल्याउन सकिने कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
९. कार्यक्रम छनौट गर्दा जलवायु परिवर्तनबाट पर्नसक्ने असर तथा वातावरणीय अनुकूलनका दृष्टिकोणलाई समेत प्राथमिकता दिने ।
१०. राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू सिक्टा सिँचाई आयोजना, रानी जमरा कुलरीया सिँचाई आयोजना र भेरी ववई डाईभर्सनका लागि पर्याप्त बजेट प्रस्ताव गर्ने । मुलुकमा अन्य स्थानमा रिभर डाईभर्सन प्रणालीलाई Replicate गर्न सकिने संभावना हेर्ने ।
११. कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा वातावरणीय उपयुक्तता, जलवायु परिवर्तन र समावेशिताका पक्षमा पर्याप्त ध्यान दिने ।
१२. जनताको तटबन्ध कार्यक्रमले समेटेका नदीहरूको तटबन्ध कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम पेश गर्ने ।
१३. सय भन्दा बढी परिवारको हित हुने र भूक्षय भै जग्गा कटान भएका ठाउँमा दीगो तटबन्धन प्रणाली Bio-engineering, Bio-fencing आदिलाई प्रवर्द्धनगर्ने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।

१.४ वन तथा भू-संरक्षण

१. मुलुकको वनले ढाकेको क्षेत्र र वनको सघनता दुवै बढ्ने गरी वन विकास कार्यक्रम पेश गर्ने ।
२. वन क्षेत्रको दीगो वैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सम्बन्धित निकायहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्यमा सहरी वन विकास तथा सडक किनार वृक्षारोपण जस्ता कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
३. सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिई सामुदायिक वनको दीगो व्यवस्थापन तथा आयआर्जन गर्ने खालका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने । भूकम्पबाट वनमा भएको क्षतिलाई पूर्ति गर्ने प्रकारले आयोजनाहरू प्रस्ताव गर्ने ।
४. साझेदारी वन विकास कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन र विस्तार गर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
५. जडीबुटी पहिचान, संरक्षण, व्यवस्थापन, खेती विस्तार तथा बजार विकास सम्बन्धी प्रभावकारी कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने । लोपोन्मुख एवं बजारमा उच्च मूल्य पर्ने वनस्पतिहरूको खेती प्रविधि, संरक्षण एवं सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
६. जिल्लाका संकटापन्न वनस्पति प्रजातिको पहिचान गरी संरक्षण गर्न आवश्यक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. भौगोलिक विविधता अनुकूल हुने गरी अनुसन्धानका आधारमा वृक्षारोपण, वन संरक्षण, सम्बर्द्धन र वन विकासका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
८. राष्ट्रिय निकुञ्ज लगायतका संरक्षित क्षेत्रहरूको संरक्षण र विकासका लागि स्थानीय जनसमुदायको भूमिका झल्किने खालका प्रचार प्रसारका कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने । साथै उनीहरूबाट संरक्षणमा उल्लेखनीय योगदान प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
९. जैविक विविधताको संरक्षण (Nature Conservation) मा स्थानीय जनसमुदायलाई सहभागी गराउँदा उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सघाऊ पुऱ्याउने खालका कार्यक्रमहरू समेत तर्जुमा गर्ने ।
१०. भू-संरक्षणका कार्यक्रमहरू प्राथमिकताका आधारमा तथा Complete package मा प्रस्ताव गर्ने । साथै वेसिन एप्रोचको माध्यमबाट भू तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी सेवा मुलुकभर विस्तार गर्दै लैजाने ।

११. राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रमअन्तर्गत वातावरणीय रूपमा संवेदनशील चुरे क्षेत्रको वन विनास तथा भूक्षय रोकथाम गर्न उच्चतम प्रतिवद्धताका साथ एकीकृतरूपमा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने । साथै सो क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेका जनताको जिविकोपार्जन पद्धतिसँग अनुकूलन हुने गरी मानवीय विकासका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१२. महिला, दलित एवं विपन्न वर्गलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने खालका वातावरण मैत्री सीपमूलक एवं रोजगारमूलक कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने ।
१३. नदी नियन्त्रणबाट उकास भएको वन क्षेत्रमा तथा वनको अतिक्रमण भएको स्थानमा वसोबास हटाई यस्ता क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१४. सडक, सिंचाइ, उर्जा, खानेपानी जस्ता भौतिक पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी निकायहरूबाट कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा वन क्षेत्रलाई असर नपर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्न आवश्यक समन्वय गर्ने ।
१५. भौतिक संरचनाहरूको निर्माण, पुनःनिर्माण, मर्मत सम्भार वा नयाँ निर्माणका लागि कार्यक्रम पेश गर्दा त्यस्ता संरचनाहरू मर्मत संभार वा नयाँ निर्माण गर्न लाग्ने लागत समेत एकिन गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१६. वन विकास कोष स्थापना, व्यवस्थापन र प्रभावकारी संचालनका लागि आवश्यक कार्यविधि तयार गरी प्रस्ताव गर्ने ।

१.५ भूमिसुधार तथा व्यवस्था

१. भूकम्पबाट क्षति भएका संरचनाहरूको पुनःनिर्माणलाई सहयोग पुग्ने गरी कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
२. विगतका भूमिसुधार तथा व्यवस्था क्षेत्रमा लिएका नीतिगत अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्न प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरूको तत्काल कार्ययोजना बनाई लागू गर्ने ।
३. भू-उपयोग नक्सा तयार भइसकेका जिल्ला र नगरपालिकाले त्यसलाई लागू गर्ने र भू-उपयोग नक्शा तयार नभएका जिल्लामा यस्तो योजना तयार गरी लागू गर्ने ।
४. नापी तथा मालपोत कार्यालयहरूबाट प्रवाह हुने सेवा सरल, सहज, छिटो छरितो र पारदर्शी बनाउन यी कार्यालयहरूमा सर्वसाधारणको पहुँच सुनिश्चित हुने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
५. नागरिकको अचल सम्पत्तिको अभिलेख सुरक्षित र व्यवस्थित गर्न अभिलेख सुदृढिकरणमा सहयोग पुग्ने खालका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
६. राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति कार्यान्वयनका लागि विद्यमान ऐन नियममा आवश्यक परिमार्जन तथा नीति कार्यान्वयन गर्न कार्यविधि तयार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. सम्बन्धित सरोकारवाला मन्त्रालयहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिमा गरिएको भूमिको वर्गिकरणलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
८. मुक्त कर्मैया हलीया र कम्लरी पुनःस्थापना तथा वृत्ति विकास कार्यक्रमको मुल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा निश्चित अवधिको कार्यक्रम प्रस्तुत गर्ने ।

१.६ सहकारी तथा गरिबी निवारण

१. स्थानीय श्रम, सीप र पूँजीलाई अधिकतम रूपमा परिचालन गर्ने गरी सहकारीलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख स्तम्भका रूपमा स्थापित गर्ने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।

२. सहकारी शिक्षा, तालिम र सूचनालाई विस्तार र प्रभावकारी बनाउने तथा पिछडिएको क्षेत्र एवं समुदायमा सहकारीको पहुँच अभिवृद्धिका लागि लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिने ।
३. हालसम्म सहकारी अभियानले समेट्न नसकेका क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई सहकारीतामा समेट्न समग्र सहकारी क्षेत्रको क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
४. सरकार र सहकारी संस्थाहरू बीच सहकार्य गरेर कार्यान्वयन गर्न सकिने कृषि उत्पादन प्रशोधन, विउ प्रवर्द्धन, कृषि बजार विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
५. कृषि, फलफुल उत्पादन पशुपालनजस्ता उत्पादनमूलक क्षेत्रमा विद्यमान सहकारीहरूको उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारीकरण सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
६. विपन्न, महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको जीवनस्तर उकास्नका लागि रोजगारी तथा स्वरोजगारीमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने किसिमका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने । कृषि सहकारी थोक बजार विकासका ठोस कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. सहकारी क्षेत्रका उद्योग, व्यवसाय उत्पादनमूलक क्रियाकलापहरू मार्फत आर्थिक वृद्धि तथा राष्ट्रिय विकासमा योगदान पुऱ्याउने किसिमका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
८. ग्रामीण सहकारीका माध्यमबाट बचत सङ्कलन तथा लघुकर्जामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने किसिमका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
९. गरिबको पहिचान एवम् वर्गीकरण गरी विभिन्न समुदाय र क्षेत्रमा रहेका यस्ता घर-परिवारहरूको गरिबी कम गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरू संचालन गर्न प्रस्ताव गर्ने ।
१०. गरिब समुदायहरूको सहभागिता सुनिश्चित हुने गरी उत्पादनमूलक रोजगारी तथा अवसरहरूको वृद्धि गर्ने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
११. विभिन्न सरकारी तथा गैह्र सरकारी निकायहरूबाट सञ्चालित गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूलाई सहकारीसँग आवद्ध गर्ने क्रममा दोहोरोपना हुन नदिने व्यवस्था गर्ने ।
१२. गरिबी निवारणका लागि मागमा आधारित लक्षित कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१३. शहरी तथा ग्रामिण क्षेत्रमा स्वरोजगारी तथा रोजगारी सिर्जना गर्दै गरिबी घटाउने राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
१४. सहकारी तथा गरिब लक्षित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी प्राप्त नतिजाका आधारमा निर्णय प्रक्रियालाई प्रमाणमा आधारित बनाउने ।

२. आर्थिक क्षेत्र

२.१ पर्यटन

१. २०७२ वैशाखको भूकम्पबाट क्षति भएका नेपालका ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, पुरातात्विक र प्राकृतिक सम्पदाहरूको पुनःनिर्माण, संरक्षण, प्रवर्द्धन एवं प्रचार प्रसारमार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान दिने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

२. चालु आर्थिक वर्षमा असहज अवस्थाका कारण शिथिल बनेको पर्यटन क्षेत्रको पुनरुत्थान गर्दै नेपाललाई विश्वको सुरक्षित र आकर्षक पर्यटक गन्तव्यस्थलको रूपमा विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास गर्न स्पष्ट कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. पर्यटन क्षेत्रको विस्तारद्वारा रोजगारी सिर्जना र जीवनस्तरमा सुधार गर्ने कार्यमा योगदान पुग्ने प्रकारका नयाँ पर्यटकीय गन्तव्य, नयाँ क्षेत्र र नयाँ माध्यमहरू समेटेर कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. पर्यटनको माध्यमबाट महिला, जनजाति, दलित एवं पछाडि परेका वर्गका जनताको जीवनस्तर उकास्न सहयोग पुर्याउने र क्षेत्रीय सन्तुलनमा समेत योगदान पुग्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. परम्परागत पर्यटन बजार लगायत छिमेकी देशका पर्यटक बढी भित्र्याउने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. नेपाल पर्यटन बोर्ड, पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समितिहरू, स्थानीय निकाय तथा यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न संघ संस्थाहरूलाई प्रचार प्रसारको साथै पर्यटन क्षेत्रको विकास एवं पूर्वाधार विकास कार्यमा समेत सहभागी गराउने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग गरी पर्यटकीय सेवालाई बढी गुणस्तरीय र मनोरञ्जक बनाउन निजी क्षेत्र समेतको संलग्नता बढाउने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि नेपाली कूटनैतिक नियोगहरूमार्फत के कस्ता गतिविधि गराउन सकिन्छ सो को कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. भूकम्पबाट क्षति भएको पदयात्रा, साहसिक यात्रा, जलयात्रा, पर्या-पर्यटन, धार्मिक पर्यटन तथा ग्रामीण पर्यटनलाई पुनरुत्थानमा सहयोग पुग्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१०. पर्यटन नीति, २०६५ मा प्रस्तावित कार्यनीतिहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

२.२ नागरिक उड्डयन

१. हवाई यातायातको क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न तथा यस क्षेत्रको दीगो विकासका सम्भावनाहरूको पहिचान गरी सोका लागि आवश्यक नीतिगत, कानुनी र संरचनागत व्यवस्था गर्नुका साथै लगानीको ढाँचामा आवश्यक सुधार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको गुरुयोजना समेतलाई दृष्टिगत गरी विमानस्थलको विस्तार आयोजना शीघ्र तथा तदारुकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. क्षेत्रीय तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण आन्तरिक विमानस्थलहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. विपद् व्यवस्थापनका दृष्टिले अन्तर्राष्ट्रिय उडानको अवतरणका लागि वैकल्पिक धावनमार्ग आवश्यक रहेकाले त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको अतिरिक्त आपत्कालीन अवतरण गर्न सकिने गरी पोखरा वा गौतमबुद्ध विमानस्थलको धावन मार्ग एक वर्षमा तयार हुने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. पोखरा, गौतमबुद्ध र जनकपुर विमानस्थललाई क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको रूपमा पूर्वाधार विकास तथा विस्तारका लागि कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. दुर्गम क्षेत्रमा हवाई सेवालाई नियमित र भरपर्दो बनाउने गरी प्राथमिकताका आधारमा विमानस्थलहरूको सुदृढीकरण कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

७. राष्ट्रिय ध्वजावाहक नेपाल वायुसेवा निगमको संस्थागत सुदृढीकरण र व्यवसायिक क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. हवाई उड्डयन सुरक्षा अभिवृद्धि गर्ने आवश्यक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. हवाई नीति २०६३, अनुरूपका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।

२.३ संस्कृति

१. देशका मूर्त तथा अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रबर्द्धन र भूकम्पाबाट क्षति भएका साँस्कृतिक सम्पदाको पुनःनिर्माणका लागि कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने कार्यमा जनसहभागिता परिचालन हुने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
३. भाषा, साहित्य, ललितकला, संगीत, नाटक लगायतका क्षेत्रको विशिष्टीकरण गर्ने कार्यक्रम ल्याउने ।
४. प्रतिलिपि अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
५. विश्व सम्पदाको सूचीमा परेका क्षेत्रलाई खतराबाट जोगाउन पुरातात्विक मापदण्ड अनुसार संरक्षण गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. स्थानीयतहको सहभागिता तथा समन्वयमा ऐतिहासिक, धार्मिक तथा राष्ट्रिय महत्वका क्षेत्रहरूको पुरातात्विक सर्भेक्षण, अन्वेषण तथा उत्खनन् गरिने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने । यसरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा थोरै थोरै रकम विनियोजन गर्ने पद्धति हटाउने ।
७. प्राकृतिक, साँस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक धरोहरहरूलाई पर्यटकीय आर्कषणको रूपमा विकास तथा साँस्कृतिक आदान प्रदान एवं प्रचार प्रसारका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
८. लुम्बिनी विकास कोष, पशुपति क्षेत्र विकास कोष तथा बृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्का गुर्योजनाहरू अनुरूप कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
९. राज्य पूनर्संरचनाको क्षेत्रमा समावेशीकरणको सिद्धान्त बमोजिम विभिन्न जातीय संग्रहालयको पूर्वाधार विकास र राष्ट्रिय पहिचानयुक्त साँस्कृतिक विकासका समावेशीमूलक कार्यक्रमहरू तयार गर्ने ।
१०. संस्कृति नीति २०६७, बमोजिमका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।

२.४ उद्योग

१. नेपालको व्यापार एकिकृत रणनीतिले समेटेका तथा नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित आयात प्रतिस्थापक उद्योगहरूमा नीजि लगानीलाई प्राथमिकता दिने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. भुकम्पबाट प्रत्यक्ष प्रभावित भएका र बसाइ सर्न बाध्य भएका जनसमुदायलाई कार्यक्रममा समावेश गरी घरेलु, साना तथा लघु उद्यमको माध्यमबाट उनीहरूलाई पुनःएकीकरण र पूनः स्थापित गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
३. विद्यमान तीव्र प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण, उदार औद्योगिक परिवेश, सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोग र वातावरणीय समस्यालाई समेत ध्यान दिँदै औद्योगिक प्रक्रियाहरू सरल, सहज, पारदर्शी र वैज्ञानिक बनाउँदै लैजाने कार्यक्रमहरूमा जोड दिने ।

४. गैरआवासीय नेपालीहरूको ज्ञान, सीप, प्रविधि र पूँजीलाई राष्ट्रिय विकासमा उपयोग गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
५. औद्योगिक करिडोर, विशेष आर्थिक क्षेत्र, राष्ट्रिय परियोजना, विदेशी लगानीका परियोजनाको सन्दर्भमा अन्तर प्रदेश तथा प्रदेश र संघ बीच समन्वय स्थापित गराई आर्थिक विकासलाई गतिशीलता प्रदान गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
६. अन्तर्राष्ट्रिय बजारको संभावना बढाईएको तयारी पोसाकको उद्योग विस्तार एवम् स्थानीय साधन श्रोत र श्रमको उपयोग हुने उद्योगहरूको साथै औद्योगिक पूर्वाधार विकासका आवश्यक कार्यक्रमहरूमा विशेष जोड दिने ।
७. निर्यातमूलक उद्योगहरूमा सडक, पानी, र बिजुली लगायतका पूर्वाधार विकास गर्ने खालका कार्यक्रमहरूको साथै विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापना सम्बन्धी शुरु भएका कार्यहरूमा पूर्णता दिने गरी कार्यक्रम तयार गर्ने ।
८. “एक गाउँ एक वस्तु” विकास अवधारणा बमोजिम सञ्चालन गर्न सकिने कार्यक्रमहरू तथा घरेलु लघु औद्योगिक ग्राम विस्तार र स्वदेशी उत्पादनलाई प्रोत्साहन दिने खालका कार्यक्रमहरू पहिचान गरी तयार गर्ने ।
९. लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको माध्यमबाट सामाजिक समावेशीकरणमा जोड दिई गरिबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू तथा गरिबीको रेखामुनी रहेका परिवार, दलित, आदिवासी/जनजाति, महिला, द्वन्दपीडित तथा विस्थापित नागरिकहरूलाई सामाजिक परिचालन, उद्यमशीलता विकास, सीप विकास, प्रविधि हस्तान्तरण, बजार व्यवस्था र रोजगारी बढाउन सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
१०. उद्योगहरूमा खपत हुने विद्युत तथा इन्धनको उत्पादनमा सघाउ पुर्याउने तथा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
११. आन्तरिक तथा बाह्य लगानीमा स्थापना हुने उद्योगहरूका लागि भौतिक पूर्वाधार र अन्य सेवा सहज रूपमा उपलब्ध गराउन स्थापना गरिने “एकल विन्दु सेवा केन्द्र” लाई सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू तयार गर्ने ।
१२. नवीन खोज, अनुसन्धान तथा उत्पादन गर्ने व्यक्ति, उद्यमी तथा प्रतिभालाई प्रोत्साहन गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१३. उद्योग सम्बन्धी तालिमलाई रोजगारसँग तादम्यता राखी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१४. खनिजजन्य उद्योग, खाद्य प्रशोधन लगायतका कृषिजन्य उद्योग र जडिबुटी एवं फर्निचर लगायतका वनजन्य उद्योग जस्ता बढी मूल्य अभिवृद्धि हुने उत्पादनमूलक उद्योग स्थापनामा सहयोग पुग्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१५. विदेशी लगानी नीति, २०७१ कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने
१६. औद्योगिक नीति, २०६७ का कार्यनीतिहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रकारका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।

२.५ वाणिज्य

१. मुलुकले व्यहोर्नुपरेको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको अधिकेन्द्रिकरणको जोखिम घटाउँदै व्यापार विविधीकरण गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२. कालोबजारी, एकाधिकार, कृत्रिम अभाव सिर्जना र प्रतिस्पर्धा नियन्त्रण जस्ता कार्यको अन्त्य गर्दै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम गरी उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।

३. वाणिज्य र सोसँग अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेका कृषि, वन, पर्यटन र उद्योग क्षेत्र तथा अन्य आर्थिक क्षेत्रहरूलाई प्रभावकारी ढंगबाट आबद्ध गरी अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्धको माध्यमबाट मूल्य अभिवृद्धिमा विस्तार र जनसमुदायमा रोजगारी र आयको अवसर सिर्जना गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
४. विश्व व्यापार संगठनको सदस्यता एवं क्षेत्रीय व्यापार प्रणालीसँगको आबद्धताबाट सिर्जित व्यापार उदारीकरणको दायित्व निर्वाह गर्न आवश्यक कानूनी, नीतिगत एवं संरचनागत सुधारका कार्यहरू गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू पहिचान गरी प्रस्ताव गर्ने ।
५. पारवहन यातायातलाई विविधीकरण गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
६. व्यापार सम्बन्धी भौतिक संरचना र पूर्वाधारको विकास गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
७. छिमेकी राष्ट्रहरूमा निकासी व्यापार विस्तार गर्न भौतिक र वाणिज्यसम्बन्धी पूर्वाधारहरूको विकास गरी व्यापार सम्बन्धी लागत कम गर्न सघाउ पुर्याउने खालका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. व्यापार प्रक्रिया सहजीकरणको माध्यमबाट कारोबार लागतलाई कम गरी नेपाली वस्तु तथा सेवाहरूको प्रतिस्पर्धी क्षमतामा वृद्धि गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू तयार गर्ने ।
९. संस्थागत सुधार गर्नुका साथै उच्च श्रम उत्पादकत्वको माध्यमबाट निकासीजन्य वस्तुहरूको मूल्य श्रृंखलामा गुणात्मकता ल्याउन सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१०. बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण र सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
११. अन्तर्राष्ट्रिय र क्षेत्रीय व्यापार सन्धिहरू तथा विकसित देशहरूबाट अल्पविकसित राष्ट्रले पाउने भन्सार एवं अन्य गैरभन्सार शुल्क सम्बन्धी लाभको उपयोग गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१२. नेपालको वैदेशिक व्यापारलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विस्तार गर्न विदेश स्थित नेपाली राजदूतावास, वाणिज्य दूतावास तथा वाणिज्य सहचारीहरूलाई परिचालन गरी मुख्य निकासी बजारहरूमा नेपाली वस्तुको प्रवर्द्धन गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू तयार गर्ने ।
१३. बहुमूल्य हस्तकलाका वस्तुहरूको निकासी प्रवर्द्धन गर्न प्रोत्साहन गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१४. मल्टी-मोडल यातायात प्रणालीको विकास गर्ने र आपूर्ति श्रृंखलालाई व्यवस्थापन गरी ढुवानी लागतलाई कम गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरूमा जोड दिने ।
१५. वाणिज्य नीति, २०७२ कार्यान्वयनको लागि आवश्यक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१६. नेपाली उत्पादनहरूको अन्तर्राष्ट्रिय बजार पहिचान गर्दै व्यापारका द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय सम्झौताबाट अधिकतम लाभ लिने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१७. नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति कार्यान्वयनको लागि उपयुक्त कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

२.६ आपूर्ति

१. आयातीत इन्धनको अवरोधबाट आपूर्ति व्यवस्थामा पर्न आएको संकटलाई ध्यानमा राख्दै ईन्धन आपूर्तिको वैकल्पिक उपायहरूको खोजी, भण्डारण क्षमतामा वृद्धि र वितरण प्रणालीको सुदृढीकरण हुने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. सरकार र निजी क्षेत्रको साझेदारीमा आधारभूत वस्तुहरूको आपूर्ति व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाई मुलुकको समग्र आर्थिक विकास गर्न कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

३. भूकम्पबाट पीडित जनता, दलित, उत्पीडित जनजाति, विपन्न र लक्षित वर्गलाई एकीकृत आपूर्ति व्यवस्था मार्फत नून, मट्टीतेल, खाद्यान्न, चिनी, रासायनिक मल जस्ता अत्यावश्यक वस्तु तथा अन्य सेवाहरू सुपथ मूल्यमा उपलब्ध गराई उपभोक्ता हकहितको संरक्षण गर्दै दीगो र सुदृढ ढङ्गले आपूर्ति हुने वातावरण तयार गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
४. अत्यावश्यक वस्तुहरूको गुणस्तरसहित सुपथ मूल्यमा सर्वसुलभ ढङ्गबाट नियमित आपूर्तिको व्यवस्थालाई सहज र सुनिश्चित गर्दै उपभोक्ताको हकहितको संरक्षण गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
५. दुर्गम क्षेत्र तथा अधिकांश जनता गरिबीको रेखामुनी भएका जिल्लाहरूमा अत्यावश्यक वस्तुहरूको एकीकृत आपूर्ति व्यवस्था मिलाउनुका साथै खाद्यसुरक्षा वृद्धि, आय आर्जनको अवसर र ग्रामीण आपूर्ति व्यवस्था कार्यक्रमको सञ्चालन गर्दै गरिबी न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू ल्याउने ।
६. दुर्गम र पछाडि परेका क्षेत्रमा स्थानीय उत्पादन वृद्धि गरी उत्पादित वस्तुको भण्डारण गर्न सघाउ पुर्याउने तथा खाद्यान्न सुरक्षार्थ खाद्य सुरक्षा भण्डारको व्यवस्था गर्न सघाउ पुर्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
७. उपभोक्ता हकहित प्रवर्द्धनको लागि उपभोक्ता इजलास तथा आपूर्ति आयुक्तको व्यवस्था सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. खाद्यान्न अभावग्रस्त दुर्गम जिल्लाहरूमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्नको साथै स्थानीयस्तरमा परम्परागत खाद्यान्न उत्पादन गर्न प्रभावकारी कार्यक्रम तयार गर्ने र पौष्टिक पदार्थहरूको उत्पादन गर्ने कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
९. नेपाल खाद्य संस्थान र साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेडलाई उत्पादनशील तुल्याउन वेयरहाउस, शीत भण्डार, बर्धशाला तथा आधुनिक प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्न प्राथमिकता दिने तथा कृषकहरूसँग Contract Farming गरी प्रशोधन सम्बन्धी कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने ।
१०. आपूर्ति नीति २०६९, को सफल कार्यान्वयनको लागि आवश्यक कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
११. मुलुकका रणनीतिक महत्वका स्थानमा नेपाली सेना, प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरीसंगको सहकार्यमा कम्तीमा पनि तीन महिनाको आवश्यकता धान्ने गरी इन्धन सञ्चय तथा वितरण केन्द्र निर्माण र सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

३ सामाजिक क्षेत्र

३.१ शिक्षा

१. नेपालको संविधानमा उल्लेखित शिक्षाक्षेत्रका मौलिक हक तथा निर्देशक सिद्धान्तको कार्यान्वयन तथा दीगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२. भुक्तपोत्तर पुननिर्माणलाई प्राथमिकता दिई आधारभूत शिक्षा सेवाहरूलाई सुचारु र सुदृढ गर्ने दृष्टिकोण लिई कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
३. स्थानीय निकाय, समुदाय र गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा जोड दिँदै न्यूनतम मापदण्डमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूको विस्तार, नियमन र अनुगमन गर्ने दृष्टिकोण लिई कार्यक्रम बजेट प्रस्ताव गर्ने ।

४. निशुल्क: गुणस्तरयुक्त एवं अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच विस्तारका मार्गमा अनुभूत प्रमुख समस्या र अवरोधहरूको पहिचान गरी सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तरमा सुधार ल्याउने उद्देश्य लिई कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. विद्यालयको तहगत अवस्था, भौगोलिक अवस्थिति र विद्यार्थी शिक्षक अनुपात संख्या समेतका आधारमा शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्ने / तहगत रूपमा बढि हुने दरबन्दीलाई आवश्यक पर्ने तहमा समायोजन गर्ने गरि कार्यक्रम ल्याउने ।
६. विद्यालय शिक्षालाई थप प्रभावकारी बनाउन कम विद्यार्थी संख्या भएका र निश्चित कम दुरी रहेका विद्यालयहरूलाई आवश्यक शिक्षक दरबन्दी मिलान गरि एक अर्कामा गाभ्ने व्यवस्था मिलाउने गरि कार्यक्रम ल्याउने ।
७. रोजगारीकालागि शिक्षाको अवधारणा अनुरूप देशलाई अति आवश्यक भइरहेको तल्लो र मध्यम स्तरको प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न, TVET (Technical Vocational Education and Training) कार्यक्रमलाई अझ बढि सशक्त, प्रभावकारी, समयानुकूल र रोजगारमूलक तथा स्वरोजगारमूलक बनाउने गरि देशको श्रम बजारमा आवश्यक जनशक्ति आपूर्ति गर्नको लागि प्रभावकारी कार्यक्रम ल्याउने ।
८. गुणस्तरीय उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने क्रममा देखिएका अन्योल, विषमता र वेधितिहरूको पहिचान गरी तिनको निराकरण गर्ने, उच्चशिक्षालाई अनुसन्धानमूलक बनाउने र उच्चशिक्षासम्बन्धी संस्थानहरू, निजी क्षेत्र एवम् औद्योगिक प्रतिष्ठान र क्षेत्रगत मन्त्रालय तथा विभागहरूसँगको सहकार्यलाई सघन बनाउने ठोस कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. कक्षा ९ देखि आरम्भ हुने प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षासहितको दुई धारको माध्यमिक शिक्षाको क्रमिक विस्तार गर्ने, अत्यावश्यक पूर्वाधारहरू पहिचान गरी तयार गर्ने, निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र र विकासका साझेदारहरूसँगको सहकार्यमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा लगानी र अवसरमा उल्लेखनीय रूपमा बृद्धि गर्ने, र National Vocational Qualification Framework तयार गर्ने ।
१०. उच्च शिक्षालाई समन्यायिक, समावेशी र प्रतिस्पर्धी बनाउने, राष्ट्रिय उत्पादन र विकाससंग आवद्ध गर्ने, र समग्र उच्च शिक्षाको गुणस्तर र नियमन संयन्त्रको सुदृढीकरण गर्ने गरि कार्यक्रम ल्याउने ।
११. अलग अलग ऐनद्वारा संचालित विश्वविद्यालयहरूबीचमा समन्वय गरि उच्च शिक्षालाई प्रभावकारी बनाउन छाता ऐनको रूपमा एकीकृत उच्च शिक्षा विधेयक व्यवस्थापिका संसदबाट पारित गराउन आवश्यक पहल गर्ने ।
१२. समावेशी शिक्षाका लागि प्रयुक्त आरक्षण, छात्रवृत्ति लगायत विकल्पहरूको पुनरावलोकन र सुदृढीकरण गर्दै सबै तहको शिक्षामा महिला, आदिवासी/जनजाति, मधेसी, दलित, विशेष आवश्यकता भएका व्यक्तिलगायत लक्षित समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्न नवप्रवर्तनशील कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१३. सबै विषय र तहमा अध्यापन गर्ने शिक्षक/प्राध्यापकहरूको माग र आपूर्तिको स्थितिलाई समीक्षा गरी माग अनुरूप आपूर्ति गर्ने, शिक्षकहरूको क्षमता विकास गर्ने, र शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई दण्ड र पुरस्कारसँग आवद्ध गर्ने गरी ठोस कार्यक्रम ल्याउने ।
१४. स्रोतहरूलाई छर्ने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्ने, रणनीतिक र प्रमुख नतिजाहरूमा स्रोत विनियोजन गर्ने, कम प्रतिफल प्राप्त भएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप बन्द गर्ने, आचार संहिताको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, समग्र शिक्षा प्रणालीको अनुगमन, मूल्यांकन र सूचना व्यवस्थापनको प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने र शिक्षाक्षेत्रमा दक्षता, प्रभावकारीता, सुशासन र जवाफदेहिताको संस्कृति निर्माण गर्ने दृष्टिकोण लिई कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

१५. शैक्षिक तथ्यांकलाई यथार्थपरक बनाउन हालको तथ्यांक प्राप्त गर्ने विधि तथा सुचना व्यवस्थापन प्रक्रियाको पुनरावलोकन गर्ने, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने, एकिकृत, विश्वसनीय एवं प्रभावकारी विद्युतीय शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास र उपयोग गर्ने र शैक्षिक व्यवस्थापनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरि समग्र प्रणालीको दक्षता र प्रभावकारीतामा अभिवृद्धि गर्ने। यसका लागि बजेट संरचना तयार गरि कार्यान्वयन गर्ने, निजिक्षेत्रका विद्यालयहरूको गुणस्तर, सेवा बितरण र शुल्कको अनुगमन गर्ने गरि कार्यक्रम ल्याउने ।
१६. सबै प्रकारका चिकित्सा महाविद्यालयहरूले तोकिएको संख्याको जिल्लाहरूमा निश्चित अवधिको सेवा दिनु पर्ने व्यवस्था गर्ने गरि कार्यक्रम ल्याउने।

३.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

१. नेपालको संविधान, २०७२ को मर्म अनुरूप गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा क्रमशः सबैको सहज पहुँच हुनेगरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. २०७२ वैशाखमा गएको महाभूकम्पबाट क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संरचनाहरूको पुन निर्माण गरी स्वास्थ्य सेवा सहज ढङ्गले प्रवाह गर्न जोड दिने ।
३. देशको संघीय स्वरूपलाई ध्यानमा राख्दै सबै क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवामा क्रमशः सबैको समान पहुँच पुर्याउने गरी आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्न जोड दिने ।
४. सरकारले स्वास्थ्य क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप लक्ष्य हासिल गर्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।
५. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा जनताको सहज पहुँच स्थापित गर्न जिल्ला अस्पतालबाट समेत निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
६. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि भौतिक, मानवीय, औषधी उपकरण जस्ता आवश्यक स्रोतसाधनको प्रभावकारीव्यवस्थापनमा जोड दिने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने।
७. जिल्ला अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी र उप स्वास्थ्य चौकीहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापन पर्याप्त स्रोतको व्यवस्थासहित स्थानीय निकायलाई हस्तान्तरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिने ।
८. नेपाल सरकारले उपलब्ध गराएका निशुल्क स्वास्थ्य सेवा, निःशुल्क औषधि वितरण, आमा सुरक्षा जस्ता कार्यक्रमको सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. लैङ्गिक, सामाजिक समावेशीकरण, सामाजिक स्वास्थ्य संरक्षण र मानव अधिकार (महिला र बाल अधिकार समेत) लाई ध्यानमा राखी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१०. मातृ, नवशिशु तथा बाल स्वास्थ्य (खोप, पोषण, सरुवा रोग नियन्त्रण लगायत) मा सुधार ल्याउने खालका कार्यक्रमहरू प्राथमिकताकासाथ प्रस्ताव गर्ने ।
११. महिलाको स्वास्थ्य अधिकार प्रत्याभूतिका लागि प्रजनन् स्वास्थ्य तथा सुरक्षित मातृत्व, यौन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन, स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन जस्ता कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
१२. रोगहरूको प्रतिकारात्मक सेवा, मानसिक स्वास्थ्य सेवा, मुख स्वास्थ्य (Oral Health) , वातावरणीय स्वास्थ्य, जेष्ठ नागरिक, शहरी स्वास्थ्य सेवाको साथै मृगौला, मुटु, क्यान्सर जस्ता नसर्ने रोगहरूको विशेषज्ञमूलक स्वास्थ्य सेवा

प्रवाहमा केन्द्रिय विशेषज्ञ अस्पतालमा रहेको चापलाई घटाउन क्षेत्रीय अस्पतालहरूबाट विभिन्न प्रकारका विशेषज्ञ सेवाहरू प्रदान गर्ने गरी कार्यक्रम पेश गर्ने ।

१३. निजी क्षेत्रबाट पुर्याएका स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारी सुपरिवेक्षण एवं अनुगमन गर्ने प्रणालीको विकास गरी कम लागतमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१४. स्वास्थ्य संरचनाहरूको निर्माण तथा सेवा प्रवाहमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीको अवधारणा अबलम्बन गर्ने र सार्वजनिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित मेडिकल कलेजहरूसँग सहकार्य गरी तोकिएका जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य शिविर जस्ता उपचारात्मक तथा प्रबर्द्धनात्मक कार्य गर्ने कार्यक्रम पेश गर्ने ।
१५. बहुक्षेत्रीय पोषण योजना (Multi-Sectoral Nutrition Plan) कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोत साधन विनियोजन गर्ने । यसकालागि बहुक्षेत्रीय पोषण सम्बन्धी संयन्त्रहरू र सबै विषयगत निकाय तथा सरोकारवालासँग समन्वयात्मक रूपमा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
१६. स्वास्थ्य तथा पोषण सेवाको पहुँचबाट टाढा रहेका समुदाय केन्द्रित Reaching the unreached स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
१७. एच.आई.भी. र एड्स तथा यौनजन्य रोगको बहुक्षेत्रीय मार्गदर्शन कार्यान्वयन गर्न समन्वयात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१८. सेवाग्राहीको समेत योगदान रहने गरी “राष्ट्रिय स्वास्थ्य बीमा” विस्तार गर्दै जाने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१९. प्रकोपजन्य रोग, आपतकालीन अवस्था र विपद व्यवस्थापन जस्ता अवस्थामा शीघ्र उद्धार (Rapid Response) को लागि कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
२०. आयुर्वेदिक, प्राकृतिक, होमियो, युनानी, योग जस्ता परम्परागत तथा बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवालाई विस्तार गर्ने र यी सेवाहरू एकिकृत रूपमा प्रवाह हुने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२१. स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमलाई विस्तार गर्ने र सेवाग्राहीलाई स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी आधारभूत जानकारी दिन हेलो स्वास्थ्य जस्ता कार्यक्रमलाई विस्तार गर्ने गरी कार्यक्रम बनाउने ।
२२. सबै प्रकारका चिकित्सा स्वास्थ्य बिज्ञान प्रतिष्ठानहरूले तोकिएको संख्याको जिल्लाहरूमा निश्चित अवधिको सेवा दिनु पर्ने व्यवस्था गर्ने गरि कार्यक्रम ल्याउने ।

३.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

१. दीगो विकासको लक्ष्यमा उल्लेखित अपेक्षित उपलब्धि तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता हासिल गर्ने प्रकारका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. भूकम्प पछिको आवश्यकता आँकलनले औल्याएका क्षेत्रहरूमा पुनर्स्थापना तथा पुननिर्माणलाई सघाउ पुग्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा क्रमागत आयोजना पूरागर्ने र मर्मत संभार एवं पुनस्थापना गरी सेवा सञ्चालनमा ल्याउन सकिने आयोजनहरूमा प्राथमिकता दिने ।
४. खानेपानी तथा सरसफाइको सेवा पहुँचबाट बञ्चित करिव १६ प्रतिशत जनसंख्या लक्षित कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. शहरी तथा अर्ध शहरी क्षेत्रमा लागत सहभागिता तथा सहलगानीका खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

६. पानीका स्रोतहरू सुक्दै गएको र भूमिगत पानीको अत्यधिक दोहन भएकोले पानीको पुनर्भरण, वर्षातको पानी संकलन, पानीको मूल संरक्षणमा सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालनमा समुदाय तथा उपभोक्ता समूहको क्षमता अभिवृद्धिलाई सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. कस्तिमा जिल्ला सदरमुकामहरूमा गुणस्तरीय र भरपर्दो तरीकाबाट खानेपानी पुऱ्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
९. आकाशे पानी संकलन गर्न ठूलो पोखरीहरू निर्माण गरी खानेपानी लगायत बहुदेशीय प्रयोजनमा ल्याउने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१०. स्थानीय समुदाय वा उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि र प्राविधिक क्षमता विकास गरी दीगो खानेपानी र सरसफाई क्षेत्रको विकास र विस्तारमा सहयोग पुग्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
११. आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सबै जिल्लामा दीगो रूपमा पुऱ्याउन र स्थायीत्व प्रदान गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१२. कस्तिमा ४५ जिल्लालाई खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्दै सो को कार्यान्वयनमा मद्दत पुऱ्याउने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१३. खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी सूचना र प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउन स्रोत केन्द्र स्थापना गर्न प्रस्ताव गर्ने ।
१४. एकै प्रकृतिका क्रियाकलापहरू अन्य निकायबाट पनि सञ्चालन हुनसक्ने सन्दर्भमा कार्यक्रममा दोहोरोपना आउन नदिनेतर्फ सजग बन्ने ।

३.४ महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण

१. महिला, बालबालिका, किशोरकिशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा ज्येष्ठ नागरिकहरूको सम्बन्धमा नेपालको संबिधानमा उल्लेखित कुराहरू र नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा जनाएको प्रतिवद्धताहरूलाई सहयोग गर्ने गरी सरकारको नीतिअनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. भूकम्पबाट पिडित महिला, बालबालिका, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई आवश्यक सेवा सुविधा प्रदान गर्ने गरी सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
३. लैंगिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सामुदायिक तथा गैरसरकारी संस्थाहरू सम्बन्धित क्षेत्रहरूमा निर्दिष्ट नतिजाहरू हासिल गर्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. महिला तथा किशोरी लक्षित सम्पूर्ण प्रकारका हिसांहरू न्यूनिकरण गर्नुका साथै जातिगत, भाषागत, क्षेत्रगत र उत्पत्तिको आधारमा गरिने भेदभावलाई अन्त्य गर्ने गरी रणनीति र कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
५. सीमान्तकृत समुदायका महिलाको आर्थिक सामाजिक, साँस्कृतिक र राजनीतिक सशक्तिकरणका लागि नतिजामूलक सूचकहरू सहित ठोस कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
६. महिला, बालबालिका, किशोरकिशोरी, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका जीवनमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सक्ने कार्यक्रमहरूमा प्राथमिकता दिने ।

७. स्थानीय निकाय, सामुदायिक एवं गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा असहाय, परित्यक्त, Double Disadvantaged Group र जोखिममा रहेका बालबालिका किशोरकिशोरी र वयस्क नागरिकहरूको हक अधिकारको रक्षाका लागि आश्रय गृह (Shelter Home) र पुनस्थापन केन्द्र लगायतका आधारभूत सेवाहरू विस्तार गर्ने ।
८. अपाङ्गताको क्षेत्रमा समुदायमा आधारित पुनस्थापना कार्यक्रमहरू, पुनस्थापनामूलक सेवाहरूका साथै स्वावलम्बन एवं आत्मनिर्भरतालाई प्रोत्साहन र प्रबर्द्धन गर्ने खालका रोजगार तथा स्वरोजगारमूलक कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
९. गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको प्रभावकारी सहजीकरण, नियमन, समन्वय, र अनुगमनका लागि समाज कल्याण परिषद्को पुनसंरचना र सुदृढीकरण सहित ठोस कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१०. कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा केन्द्रमा अन्य विभिन्न मन्त्रालय (शिक्षा, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या, श्रम, उद्योग, शान्ति तथा पुनर्निर्माण, कृषि विकास र संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास) र स्थानीयस्तरका विषयगत निकायहरूसँग समन्वय गरी दोहोरो नपर्ने गरी गर्ने ।

३.५ युवा तथा खेलकुद

१. नेपालको संविधानमा युवा विकास र खेलकुद विकास क्षेत्रका क्षेत्रगत नीतिहरू र राष्ट्रिय युवानीति, २०७२ र खेलकुद नीति, २०६७ ले निर्दिष्ट गरेका विषयहरूलाई समावेश गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. दीगो विकासका लक्ष्यहरूको मर्म र विगतका उपलब्धीका आधारमा युवालाई राष्ट्रिय विकासमा परिचालन र खेलकुद विकासलाई समेत समावेश गरि प्रस्ताव गर्ने ।
३. संघीय संरचना अनुरूप युवा विकास प्रणालीको रूपांकन गर्दै क्षेत्रगत सन्तुलन हुने गरी प्रस्ताव गर्ने र स्थानीय निकाय, समुदाय, नीजि क्षेत्र र गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा जोड दिँदै खेलकुद विकास सम्बन्धि कार्यक्रम बजेट प्रस्ताव गर्ने ।
४. युवाहरूको सीप विकास, स्वरोजगार, आत्मनिर्भरता र उद्यमशिलता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूमा विशेष युवा परिचालन र विकास सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने, कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा एकीकृत रूपमा संचालन गर्न कार्यगत संजाल निर्माण गर्ने ।
६. खेलाडीको सुरक्षा एवम् खेल र खेलाडीलाई निजी क्षेत्रसँग संलग्न गराउँदै राष्ट्रिय भावनाको विकास गर्ने तथा खेल क्षेत्रमा प्रतिभाको खोजी एवम् खेल मैदानहरूको विकास गर्दै खेलकुदको दीगो विकासलाई मद्दत पुऱ्याउने कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

३.६ श्रम तथा रोजगार

१. भूकम्प प्रभावित लगायतका निश्चित क्षेत्र एवं वर्गमा न्यूनतम समय सम्मको रोजगारी सुनिश्चित गर्न रोजगारी प्रत्याभूति कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. देशमा विद्यमान बेरोजगारीको समस्यालाई न्यूनीकरण गर्न स्वरोजगार सिर्जना गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने र त्यस्ता कार्यक्रमहरूमा सीमान्तकृत समूहको पहुँच बढाउने गरी कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने
३. कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रको लगानीमा रोजगारमूलक प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

४. रोजगारीको माग र आपूर्तिबीच श्रम सामञ्जस्यता ल्याउन आवश्यक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. प्रभावकारी रोजगार विनिमय प्रणालीको विकास गरी सीप र योग्यता अनुसारको रोजगारीमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. वैदेशिक रोजगारीलाई मर्यादित बनाउन यसको सहजीकरण गर्न संस्थागत संरचनालाई सुदृढ एवं विस्तार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त विप्रेषणको उचित लगानीको वातावरणको सृजना गरी प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. वैदेशिक गन्तव्य मुलुकहरूमा श्रम सहचारीको व्यवस्था र गैरआवासीय नेपालीहरूको संस्थालाई समेत परिचालन गरी श्रम बजारको विस्तार, प्रवर्द्धन र कामदारहरूको संरक्षण गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारहरूलाई विदेश जानुपूर्व आवश्यक जानकारी तथा विदेशमा उसको व्यवहार, सुरक्षा र स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रारम्भिक तालिमको व्यवस्था गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१०. वैदेशिक रोजगारीमा जाने सिलसिलामा हुने ठगी रोकथाम र ठगी गर्नेलाई प्रभावकारी कारवाही गर्ने तथा वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूलाई सहज सेवा प्रवाह हुने व्यवस्था मिलाउने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
११. निकृष्ट बालश्रम निवारणका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी बालश्रमिकहरूको उद्धार र पुनःस्थापना गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१२. योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कोष योजना प्रभावकारी सञ्चालन गरी सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१३. रोजगारीमा महिलाको सुरक्षा सुनिश्चित हुने प्रणालीको व्यवस्था गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

४. स्थानीय विकास तथा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र

४.१ संघीय मामिला, स्थानीय विकास, समावेशीकरण र निक्षेपण क्षेत्र

१. नेपालको नयाँ संविधानले परिलक्ष्य गरेका समावेशिता, राज्यको पुनर्संरचना र स्थानीय आवश्यकतालाई पूरा गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२. भूकम्प प्रभावित क्षेत्र, अन्तर्राष्ट्रिय तथा द्विदेशीय सीमा क्षेत्र र द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्रलाई केन्द्रित गरी लक्षित कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने, क्रमागत कार्यक्रम पूरा गर्ने र निर्मित संरचनाहरूको मर्मत सम्भार तथा उपयोग हुने खालका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
३. अन्य निकायका आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन र उद्देश्य हासिल गर्न मद्दत पुर्याउने, सहकारी र निजी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने, सरकारी निजी क्षेत्रको सहकार्यलाई सहयोग गर्ने र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुग्ने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
४. एउटै जिल्लामा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू केन्द्रीय बजेट शीर्षक/उप-शीर्षक अन्तर्गत प्रस्ताव नगर्ने ।

५. पूर्व सम्भाव्यता/सम्भाव्यता अध्ययन नभएका, विस्तृत डिजाइन नगरिएका, जग्गा प्राप्ति भइनसकेका, वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन भइनसकेका, रेखाङ्कन/नक्साङ्कन नभएका र पौष मसान्तसम्म ठेक्का सम्झौता सम्पन्न हुन नसक्ने (खासगरी निर्माणसंग सम्बन्धित) कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव नगर्ने ।
६. आयोजना दस्तावेजका आधारमा मात्र बजेट छलफल गरिने हुँदा छलफलका बखत सो दस्तावेज अनिवार्यरूपमा प्रस्तुत गर्ने र आयोजना दस्तावेज तयार नभएका आयोजना/कार्यक्रमहरूको लागि बजेट प्रस्ताव नगर्ने ।
७. बहुवर्षीय ठेक्का लगाएका आयोजना/कार्यक्रमहरूमा स्वीकृत बजेट सीमाको परिधिभित्र रहेर बजेट प्रस्ताव गर्ने ।
८. आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०६४, को अनुसूची ३ मा उल्लेख भए बमोजिमको विवरण तयार भई स्वीकृत नभएका कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि बजेट प्रस्ताव नगर्ने ।
९. आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रमलाई संसदमा वार्षिक बजेट प्रस्तुत हुनुअगावै राष्ट्रिय योजना आयोगमा हुने राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थमन्त्रालय तथा सम्बन्धित मन्त्रालयको संयुक्त बैठक तथा छलफलबाट अन्तिम रूप दिईने हुँदा पछि कम भन्दा कम संशोधन गर्नुपर्ने गरी कार्यक्रमको आवश्यकता, कार्यान्वयनमा लैजान चाहिने सम्पूर्ण आधारभूत कुराहरू, साधनको सुनिश्चितता तथा अनुगमन एवम् मूल्यांकनको आधार निश्चित गरी मन्त्रालयगत सीमा (नेपाल सरकार र वैदेशिक सहायता) भन्दा बढीको बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव नगर्ने ।
१०. स्थानीय तहमा संचालित विकास कार्यक्रमको प्रभावकारी सुपरिवेक्षण एवं अनुगमन गर्ने प्रणालीको विकास गरी कम लागतमा गुणस्तरीय भौतिक, आर्थिक र सामाजिक संरचनाको सुनिश्चितता गर्ने ।

४.२ जलविद्युत् तथा ऊर्जा

१. विद्यमान उर्जा संकटको अवस्थाको समाधान गर्न नेपाल सरकारबाट जारी भएका घोषणा र नीतिमा केन्द्रीत रही सो अनुरूपका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. आगामी आर्थिक वर्षमा निर्माण सम्पन्न भै राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण लाइनमा जोडिन सक्ने विद्युत आयोजनाको कार्यान्वयनलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. सबैका लागि दिगो उर्जाको अवधारणा अनुरूप उर्जामा सर्वसुलभ पहुँच, उर्जा प्रवृद्धन र दक्षता अभिवृद्धि गर्न कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. जलवायु परिवर्तनबाट पर्नसक्ने असर तथा वातावरणीय अनुकूलताको दृष्टिकोणलाई आयोजना विकासको अभिन्न अङ्गको रूपमा स्थापित गर्दै जाने ।
५. निर्धारित लागत, अवधी र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्ने प्रवन्ध गर्न पूर्व तयारी कार्य सम्पन्न भैसकेका कार्यक्रम मात्र कार्यान्वयनमा लैजाने सुनिश्चित गर्ने तथा आ.व. (२०७३÷७४) मा कार्यान्वयनमा लान सम्भव कार्यक्रमहरू मात्र प्रस्ताव गर्ने ।
६. लगानी प्रभावकारी, स्वच्छ जैवीक इन्धन प्रविधि र नवीकरणीय उर्जास्रोतको उपयोग र प्रवृद्धन हुने आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
७. विद्युत उत्पादन शुरु हुने समयमा प्रसारण लाइन निर्माण भइसक्ने गरी प्रसारण लाइन निर्माणको कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
८. विद्युत उत्पादन र प्रसारणमा निजी लगानीलाई आकर्षित गर्ने खालका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।

९. राष्ट्रिय उर्जा सङ्कट निवारण तथा विद्युत विकास दशकसम्बन्धी अवधारणापत्र, २०७२ को अनुसूची २ को तालिका ४ मा उल्लेखित जलाशययुक्त आयोजना निर्माणमा उच्च प्राथमिकता दिने ।
१०. ग्रामीण उर्जा नीति, २०६३ अनुरूप ग्रामीण उर्जा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
११. विद्युत् उत्पादन र प्रसारण बीच सन्तुलित अन्तर्सम्बन्ध कायम हुनेगरी राष्ट्रिय ग्रीड सञ्जाल (सौर्य /वायू उर्जा जडान) को क्षमता विस्तार तथा सुदृढीकरण कार्यक्रमहरू अघि बढाउने ।
१२. निजी क्षेत्रको विद्युत उत्पादन र निर्यातलाई समेत प्रवर्द्धन गर्नका लागि सुनिश्चित बजार, उच्च क्षमतायुक्त एवं गुणस्तरीय आन्तरिक र सीमापार (Cross Border) प्रसारण सञ्जालको विकास गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१३. प्राविधिक तथा अप्राविधिक रूपका विद्युत चुहावट नियन्त्रण सम्बन्धी प्रभावकारी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
१४. योजनावद्ध वितरण प्रणाली अवलम्बन गरी सेवाको सर्वसुलभता, गुणस्तर एवं आपूर्ति व्यवस्थामा नियमितता कायम गरी विश्वसनियता अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१५. विद्युतीय दुर्घटनाबाट हुने जनधनको क्षतीलाई न्यूनीकरण गर्ने तथा जोखिम न्यूनीकरण गर्ने मापदण्ड सहितको विद्युतीय सुरक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१६. विद्युत आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निरन्तरता दिने र प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोगमा ल्याउने गरी कार्यक्रम प्रस्तुत गर्ने ।

४.३ भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात

१. मुलुकको दीर्घकालीन बिकास लक्ष्यर उद्देश्यहरू हासिल गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रमलाई प्रस्ताव गर्ने ।
२. क्रमागत रूपमा कार्यान्वयनमा रहेका र आगामी आर्थिक वर्ष सम्पन्न हुने सडक तथा पुल आयोजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
३. छिटो सम्पन्न हुने र मुलुकको आर्थिक सामाजिक गतिशीलतालाई सघाउन पुग्ने आयोजनालाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. मुलुक संघीय संरचनामा जाने क्रममा रहेकाले संभावित प्रदेशहरू जोड्ने सडक संरचनालाई प्राथमिकतामा राख्ने ।
५. आयोजना प्रस्ताव गर्दा डिपीआर तयार भै लागत अनुमान भएका, वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन/वातावरणीय परीक्षण भएका आयोजनालाई प्राथमिकता दिने ।
६. सडक तथा यातायात संरचनाका कार्यक्रमहरूमा लगानीका नवीन विधिहरू (innovative funding) लाई सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. रणनीतिक महत्वका सडक तथा पुलहरू निर्माणलाई प्राथमिकता दिने। जस्तो कि उत्तरी तथा दक्षिणी सीमा जोड्ने उत्तर दक्षिण लोक मार्ग, राष्ट्रिय गौरवका लोकमार्गहरू ।
८. निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्र साझेदारी प्रवर्द्धन हुने, निजी क्षेत्रको संभावना उपयोग गर्न सकिने सडक तथा यातायात संरचनाहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
९. आयोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय निकाय/सरोकारवालासँग समन्वय हुनेतर्फ ध्यान दिने ।
१०. रेल तथा वैकल्पिक यातायात संरचनाहरूको विकासमा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
११. यातायात क्षेत्रलाई व्यवस्थित, कम जोखिमपूर्ण, मर्यादित र आधुनिक बनाउने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१२. वातावरणमैत्री सवारी साधनहरू सञ्चालनमा प्रोत्साहन पुग्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

१३. निर्मित सडक संरचनाको संरक्षण, नियमित तथा मर्मत संभार गर्ने कार्यक्रममा प्राथमिकता दिने ।
१४. बहुवर्षीय रूपमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा विस्तृत आयोजना प्रस्तावको तयारी, वातावरणीय अध्ययन र जग्गा प्राप्तिको सुनिश्चितता भएका कार्यक्रम मात्र प्रस्ताव गर्ने ।
१५. सडकको वर्गीकरण अनुरूपको मापदण्ड तयार गरी सो अनुरूप कार्यान्वयन गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिने ।
१६. काठमाडौं उपत्यकामा विद्युतीय सार्वजनिक सवारी सेवा विकास सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

४.४ भवन आवास तथा शहरी विकास

१. मुलुकको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रमलाई प्रस्ताव गर्ने ।
२. शहरी सौन्दर्य र वातावरणीय सुरक्षा प्रवर्द्धन हुने खालका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने गरी प्रस्ताव गर्ने ।
३. दीगो विकासको लक्ष्यमा उल्लेखित क्षेत्रगत लक्ष्यहरू हासिल हुने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. विपद पछिको आवश्यकता मूल्यांकनले औल्याएका क्षेत्रहरूमा पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माणलाई सघाउ पुग्ने गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. एकीकृत वस्ती विकासलाई सघाउ पुग्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
६. कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा क्रमागत आयोजना पूरागर्ने र मर्मत संभार एवं पुनर्स्थापना गरी सेवा सञ्चालनमा ल्याउन सकिने आयोजनहरूमा प्राथमिकता दिने ।
७. एकै प्रकृतिका क्रियाकलापहरू अन्य निकायबाट पनि सञ्चालन हुनसक्ने सन्दर्भमा कार्यक्रममा दोहोरोपना आउन नदिने तर्फ सजग बन्ने ।
८. उदीयमान शहरमा आधारभूत शहरी सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक पूर्वाधार संरचना निर्माण र शहरी सेवा मापदण्ड कार्यान्वयनमा ल्याउन सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
९. काठमाडौं उपत्यका तथा अन्य क्षेत्रीय शहरहरूको बढ्दो जनभारलाई थेग्ने गरी उपत्यका र क्षेत्रीय शहरहरूका आसपासमा उपग्रहीय शहरहरू विस्तार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१०. विपदमैत्री तथा वातावरणीय अनुकूलनता अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
११. निजी घरजग्गा कारोवारलाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउने र स्थानीय कालिगढी सीप विकास गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१२. शहरी तथा आवासीय पूर्वाधार विकास गर्दा भूउपयोग नीति र स्वीकृत मापदण्डको अनिवार्य अवलम्बन गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१३. शहरी क्षेत्रमा निर्माण हुने आवास संरचनामा घरभित्रको उज्यालोका लागि सौर्य उर्जा प्रविधि उपयोग गर्न प्रोत्साहन हुने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१४. सार्वजनिक तथा सामुदायिक भवनहरूको नियमित मर्मत संभार गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने र सरकारी भवनहरूको मापदण्ड तयार गर्ने ।
१५. एक शहर एक पहिचान (One City One Identity) अवधारणा अनुसार शहरी पूर्वाधार विकास गर्ने खालका कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।

१६. शहरी विकास र पूर्वधारमा जनसहभागितामूलक सार्वजनिक निजी साझेदारी अन्तरगत संचालनहुन सक्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१७. कम आयस्रोत भएका महिला, अपाङ्ग, वृद्धाहरूलाई सहूलियत दरमा बस्न सक्ने आवास कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
१८. शहरी कृषिलाई शहरी योजनामा एकीकृत गरी दीगो शहरीकरण गर्न मद्दत गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
१९. नमुना शहरी विकास गरी पहिचानसाथ (Smart, Safe, Resilient) वस्ती विकास गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२०. नगरपालिका नबनेका जिल्ला सदरमुकामहरूलाई नगरपालिका बनाउन आवश्यक पूर्वधारहरू विकास गर्ने कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्ने ।
२१. “सबैलाई सुलभ र सुरक्षित आवास” भन्ने नारालाई घनिभूत गर्न सक्ने गरी ठूलो संख्यालाई आवास विकास गर्ने (Mass Housing Development Program) र प्रमुख शहरहरूमा “भाडा घरहरू” (Small, Safe and Resilient) निर्माण र संचालन गर्ने कार्यहरू प्रस्ताव गर्ने ।

४.५ सूचना तथा सञ्चार

१. मुलुकको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रमलाई प्रस्ताव गर्ने ।
२. सञ्चार क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी, गुणस्तरीय र व्यावसायिक बनाउन मद्दत पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
३. निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित आमसञ्चारका माध्यमलाई मर्यादित र अनुशासित बनाउने खालका कार्यक्रम पेश गर्ने । विशेषतः अनलाईन मिडियालाई मर्यादित र नियमित गर्ने कार्यक्रम पेश गर्ने ।
४. दूर सञ्चार सेवालाई गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाउन सघाउ पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
५. सरकारी स्वामित्वमा सञ्चालनमा रहेका प्रसारण संस्थानहरूलाई स्वनिर्भर र व्यावसायिक बनाउने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
६. ग्रामिण स्तरका जनताले समेत सूचना र संचारको विकासको अनुभूति र उपयोग गर्न सक्ने गरी सामूदायीक सूचना तथा संचार केन्द्र दीगो रूपमा संचालन हुने कार्यहरू प्रस्ताव गर्ने ।

५. विज्ञानप्रविधि वातावरण र विपद् जोखिम न्यूनीकरण

५.१ विज्ञान तथा प्रविधि

१. विज्ञान तथा प्रविधिको अनुसन्धान, विकास, नयाँ प्रविधिको खोज र उपयोगलाई बढावा दिने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा उपयुक्त स्थानीय प्रविधिहरूको विकास र संरक्षणलाई जोड दिई विकसित प्रविधिलाई जनस्तरसम्म विस्तार गरी आर्थिक तथा सामाजिक क्रियाकलाप सुदृढ हुने खालका कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
३. विभिन्न प्राज्ञिक निकायबाट भएका खोज तथा अनुसन्धानहरूको अद्यावधिक विवरण व्यवस्थित गरी सोको उपयोग हुने उपयुक्त कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
४. नयाँ खोज, नवप्रवर्तन र स्थानीय वैज्ञानिकलाई विद्वत वृत्तिद्वारा प्रोत्साहन हुने कार्यक्रम बनाउने ।
५. विधि विज्ञान सेवालाई आधुनिक प्रविधिमा आधारित गराई आधारभूत सेवाको रूपमा स्थापित गर्न योगदान पुर्याउने कार्यक्रम ।

६. सरकारी तथा निजी सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी सञ्चालनमा ल्याउन योगदान पुर्याउन सक्ने कार्यक्रम ।
७. सूचना प्रविधिमा आधारित सेवालाई आर्थिक विकास र सुशासनको मेरुदण्डको रूपमा स्थापित गर्न सहयोग पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

५.२ जनसंख्या तथा वातावरण

१. वातावरण संरक्षणसँग सम्बन्धीत विभिन्न सरकारी एवं गैरसरकारी निकायबीच समन्वयात्मक रूपमा सञ्चालन गर्न सकिने खालका चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा जोड दिने ।
२. वातावरण स्वच्छ र सफा राख्ने सम्बन्धमा विकास गरिएका प्रविधि/मापदण्डको कार्यान्वयन गर्ने ।
३. उर्जा दक्षताको अवधारणा अनुरूप नविकरणीय उर्जाको अनुसन्धान, विकास र प्रयोगमा जोड दिने ।
४. नवीकरणीय उर्जाको विकास र विस्तारमार्फत सामाजिक र आर्थिक विकासमा जोड दिने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।
५. मौसम सम्बन्धी पूर्वसूचनालाई आधुनिक प्रविधिमा आधारित, विश्वसनीय र भरपर्दो बनाउने र प्रकोप व्यवस्थापनको अभिन्न अङ्गको रूपमा स्थापित गर्दै जाने ।
६. जलवायु परिवर्तनबाट पर्न जाने प्रभावको न्यूनीकरण र अनूकूलनका लागि अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरिएका प्रतिवद्धता र प्रयाससँग सामञ्जस्यता कायम गराई योजनावद्ध तवरले अघि बढाउने सम्बन्धी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
७. जनसंख्या व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वयमा संचालन गर्ने गरी प्रस्ताव गर्ने ।

५.३ विपद जोखिम न्यूनीकरण

१. वार्षिक विकास कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा मन्त्रालयसँग सम्बन्धित विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापन कार्यक्रमहरूको लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग हुने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
२. वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्तावका निम्ति कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा विपद् जोखिम तथा जलवायुजन्य जोखिम सम्बन्धित शीलतालाई ध्यानमा राख्ने ।
३. वातावरण प्रतिकूल हुने, विपद् जोखिम बढाउने, जलवायु परिवर्तनका असर बढ्ने खालका कार्यहरू जस्तै खोलानालाबाट अत्यधिक ढुंगा, बालुवा, माटो प्रयोग, वनजंगल अतिक्रमण, असुरक्षित भवन र पूर्वाधार निर्माण, जथाभावी बस्ती बसाउने, असुरक्षित व्यवसाय र जीविकोपार्जन, फोहोरमैला जस्ता कार्यहरू नियन्त्रण गर्ने खालका चेतनामूलक कार्यक्रमहरूका अतिरिक्त जनशक्ति विकास, जोखिम लेखाजोखा तथा पहिचान, जनचेतनामूलक तथा ज्ञान व्यवस्थापन, समुदायमा आधारित जीविकोपार्जन कार्यक्रमहरू, सुरक्षित व्यवसाय, वृक्षारोपण, पहिरो नियन्त्रण, आगलागी नियन्त्रण, नदि नियन्त्रण, वनजंगल व्यवस्थापन, महामारी नियन्त्रण, शैक्षिक पाठ्यक्रममा विपद् र जलवायु र वातावरण, सुरक्षित निर्माण लगायत जस्ता आफ्नो मन्त्रालयसँग सम्बन्धित हुने खालका योजना प्रस्ताव गर्ने ।
४. शहरी तथा शहर उन्मुख क्षेत्रमा बहु-प्रकोप जोखिम सम्बन्धित शीलता, राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता, सुरक्षित भवन निर्माणसम्बन्धी जनचेतनाका कार्यक्रम तथा तालिमहरू समावेश गर्ने साथै विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका जोखिम

कम गरी सुरक्षित व्यवसाय सञ्चालन गर्ने, सूचना प्रवाहको माध्यमबाट पर्यटक आकर्षण वृद्धि गर्ने र जीविकोपार्जनका उपायहरूलाई अझ बढी सुरक्षित हुने खालका कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

- स्थानीय तहका विभिन्न समुदाय तथा समूहहरूको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी क्रियाकलापहरू तर्जुमा गर्दा विपद् तथा जलवायूजन्य जोखिम न्यूनीकरण गर्ने गरी तालिमहरू समावेश गर्ने गराउने । साथै, स्थानीय तहमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाहरू समुदाय तथा समुहले तयार गरिसकेको सन्दर्भमा ती योजनाहरूको कार्यान्वयन हुन सहयोग पुर्याउने खालका कार्यक्रमहरू बनाउने ।

६ शान्ति तथा पुनःनिर्माण

- द्वन्द्वोत्तर विकास व्यवस्थापन, पुननिर्माणका कामलाई निश्चित समयभित्र सम्पन्न गरिसक्ने स्पष्ट समयसीमा निर्धारण गरी कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
- जनआन्दोलन पीडितलाई उपलब्ध गराइदैं आएका नियमित प्रकृतिका कार्यक्रम (शहिद परिवार मासिक भत्ता, घाइते मासिक वृत्ति, जनआन्दोलन सन्तति छात्रवृत्ति, अंगभंग भएकालाई दिइने निर्वाह भत्ता, टुहुरा बालबालिका राहत) लाई विषयगत निकायमा हस्तान्तरण गर्न सघाउ पुग्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
- सत्य निरूपण तथा वेपत्ता छानविन आयोगका कामलाई छिटो सम्पन्न गर्न सघाउन पुग्ने र यी आयोगहरूका सिफारिस पछि कार्यान्वयनका लागि सहयोग पुग्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।
- कार्यक्रम प्रस्ताव गर्दा अन्य निकायबाट सोही प्रकृतिको काम भैरहेको हुनसक्ने तर्फ संवेदनशील भै दोहोरोपन नआउने गरी प्रस्ताव गर्ने ।
- क्रमागत कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।

(घ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

- विकास कार्यक्रम संचालनगर्ने प्रत्येक मन्त्रालयले आयोजनाहरूको स्थलगत अनुगमन गर्न र कम्तीमा एउटा कार्यक्रम वा आयोजनाको मूल्यांकन गराउन आवश्यक पर्ने रकम मन्त्रालयको कार्यक्रमभित्र पृथक क्रियाकलापमा स्पष्ट देखिने गरी कार्यक्रम तथा बजेट पेश गर्नुपर्ने ।
- अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा लागू गरिएको मन्त्रालयगत सूचना प्रणालीसँग एकरूपता कायम गराउने उद्देश्यले अनुगमन तथा मूल्यांकन दिग्दर्शन, २०७० को अनुसूचीमा रहेको वार्षिक कार्यक्रम फाराम परिमार्जन गरिएको । सो फारामको पाना नं १ को महल नं १०, ११ र १२ हटाई यस फारामलाई २२ महलमा सीमित गरिएको । सोही फारामको महलनम्बर २ अन्तर्गतका (ग) कार्यक्रम खर्च तर्फको जम्मा (घ) उपभोग खर्च, र (ङ.) कार्यालय संचालन खर्च भन्ने हरफहरू हटाइएको । यस अनुरूप अबदेखि महल नम्बर ६ को भार निकाल्दा पूँजीगत खर्च र चालू खर्चको जम्मालाई जोडेर कूल खर्च निकाल्ने र त्यसैलाई आधार मानी भार निकाल्नु पर्ने (परिमार्जित फाराम अनुसूचि ३ मा रहेको) ।
- वार्षिक कार्यक्रम फाराममा परिमार्जन भए अनुरूप फाराम नम्बर २ अर्थात् प्रगति प्रतिवेदन फाराममा पनि उपभोग खर्च र कार्यालय संचालन खर्चलाई चालू खर्चमै समावेश गरी देखाउने ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी अनुगमन तथा मूल्यांकनलाई नतिजामूलक बनाउने क्रममा आयोगबाट आयोजना कार्य सम्पादन सूचना प्रणाली (Project Performance Information System- PPIS) नामक सफ्टवेयर तयार गरी नमूना

परीक्षण भैरहेकोमा आगामी आ.ब.को प्रारम्भदेखि यो प्रणाली लागू भएपछि वित्तीय र भौतिक प्रगतिका अतिरिक्त हासिल भएको प्रतिफल (Output) पनि प्रतिवेदन गर्नुपर्ने । अतःकार्यक्रम प्रस्ताववा स्वीकृतिका लागि आयोगमा पठाउँदा परिमार्जित बार्षिक कार्यक्रम फाराम नं १ को पाना नम्बर १ का अतिरिक्त पाना नम्बर २ वमोजिमको फाराममा प्रतिफल (Output) को चौमासिक लक्ष्य समेत अनिवार्य रूपमा खुलाई पठाउनु पर्ने (फाराम अनुसूचिमा रहेको) ।

५. आयोगबाट लागू भएको विकास आयोजनाहरूको स्थलगत अनुगमन, निरीक्षण तथा सहजीकरण हाते पुस्तिका, २०७१ को प्रयोग गर्नुका साथै त्यसको प्रावधान अनुरूप स्थलगत निरीक्षणपछि प्राप्तहुने प्रतिवेदनहरू सम्बद्ध निकायको वेवसाइटमा अनिवार्य रूपमा राख्ने । साथै, अनुगमन तथा मूल्यांकनबाट प्राप्त सूचना तथा सुझावहरूलाई सोही पुस्तिकामा निर्दिष्ट ढाँचा अनुरूप कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरी निर्णय प्रक्रियालाई तथ्य एवम् सूचनामा आधारित बनाउने ।

अनुसूचि १: मध्यमकालीन खर्च संरचना (आर्थिक वर्ष २०७३/७४-२०७५/७६) तर्जुमाको ढाँचा

१. पृष्ठभूमि:

१.१ सामान्य परिचय:

१.२ समस्या तथा चुनौतीहरू:

१.३ अवसरहरू:

२. दीर्घकालीन सोच:

३. लक्ष्य:

४. उद्देश्य:

५. रणनीतिहरू:

६. प्रमुख कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण:

तालिका १

प्रमुख कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं. (१)	ब.उ.शि.नं. (२)	प्रमुख कार्यक्रम / आयोजना (३)	प्राथमिकता क्रम (४)	क्षेत्रगत रणनीतिक स्तम्भ (५)	मूल योजनाको रणनीतिक स्तम्भ (६)	गरिबोन्मुख संकेत (७)	लैंगिक संकेत (८)	जलवायु संकेत (९)

७. प्रतिफल सूचकहरू एवम् तिनका लक्ष्यहरू:

तालिका २

प्रतिफल सूचकहरूको हालसम्मको प्रगति र आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूको लक्ष्य

प्रतिफल सूचक (१)	ईकाई (२)	आ.व. २०७२/७३ सम्मको प्रगति (३)	आ.व.२०७३/७४ - २०७५/७६ को लक्ष्य (४)	आ.व. २०७३/७४ को लक्ष्य (५)	आ.व. २०७४/७५ को लक्ष्य (६)	आ.व. २०७५/७६ को लक्ष्य (७)

द. विगतको खर्च तथा आगामी आर्थिक वर्षहरूको खर्च अनुमान तथा स्रोतगत विवरणः

द.१ विगत तीन वर्षको खर्चको स्थितिः

तालिका ३

विगत तीन वर्षको खर्च संरचना र स्रोत (२०७०/७१ -२०७२/७३)

रु. हजारमा

क्र.सं.	व.सं.शी.सं.	काम/अभियोग/अध्याय/अध्याय														
		आ.व. २०७०/७१ को यथार्थ खर्च र स्रोत		आ.व. २०७१/७२ को यथार्थ खर्च र स्रोत		आ.व. २०७२/७३ को यथार्थ खर्च र स्रोत										
		कैल जन्मा	बाँस	पूर्वागत	विभिन्न व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैश्लिक अनुदान	वैश्लिक ऋण	कैल जन्मा	बाँस	पूर्वागत	विभिन्न व्यवस्था	नेपाल सरकार	वैश्लिक अनुदान	वैश्लिक ऋण	

द.२ आगामी तीन वर्षको खर्च तथा स्रोतको अनुमान:

तालिका ४

आगामी तीन आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित खर्च संरचना र स्रोत (२०७३/७४ -२०७५/७६)

रु. हजारमा

सि. नं.	ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	आ.व. २०७३/७४ को विनियोजन र स्रोत						आ.व. २०७४/७५ को अनुमानित खर्च र स्रोत						आ.व. २०७५/७६ को अनुमानित खर्च र स्रोत									
			कर्मचारी वेतन	बाँडा	पूर्वनिर्धारित	वित्तिय व्यवस्था	नृपाल सरकार	कैशिक अनुरोध	वैदेशिक सहायता	कर्मचारी वेतन	बाँडा	पूर्वनिर्धारित	वित्तिय व्यवस्था	नृपाल सरकार	कैशिक अनुरोध	वैदेशिक सहायता	कर्मचारी वेतन	बाँडा	पूर्वनिर्धारित	वित्तिय व्यवस्था	नृपाल सरकार	कैशिक अनुरोध	वैदेशिक सहायता	

१. निष्कर्ष:

अनुसूची २: आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

क) नयाँ आयोजनाको प्राथमिकीकरण र आयोजना कार्यान्वयनको पूर्व तयारी खाका:

तह १ विश्लेषण: प्राथमिकीकरणको लागि आयोजना छनौट गुणस्तर (Quality at Entry) का अनिवार्य पूर्वसर्तहरू

अनिवार्यरूपले पुरा गर्नुपर्ने शर्तहरू (Pre-requisites)	औचित्यता (संक्षेपमा)
१. औपचारिक अध्ययनबाट स्वीकृत	
२. वातावरणीय स्वीकार्यता (IEA/EIA बाट उपयुक्त ठहरिएका)	
३. मन्त्रालयको क्षेत्रगत उद्देश्य प्राप्तिसमा योगदान	
४. राष्ट्रिय लक्ष्यहरू (गरिवी निवारण, रोजगारी, समावेशीकरण, लैङ्गिक समानता, सहस्राब्दी/दिगो विकास लक्ष्य, स्तरोन्नता) प्राप्तिसमा सघाउ	
५. प्रतिफलको अवस्था(आर्थिक प्रतिफल दर/वित्तीय प्रतिफल दर/लागत प्रभावकारिता मध्ये कुनै वा सबैको स्वीकार्यता)	
६. संस्थागत र प्राविधिक क्षमता	
७. सरकारी सलंगनताको आवश्यकता	

ख) विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूको प्राथमिकीकरणका आधारहरू (तह २ विश्लेषण):

नेपाल सरकारका मन्त्रालयहरू अन्तर्गत संचालन हुने विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूको प्राथमिकीकरण तल उल्लेख गरिएका आधारहरूमा गरिनेछ । आयोजना कार्यक्रमहरूलाई प्रथम प्राथमिकता प्राप्त P1, द्वितीय प्राथमिकता प्राप्त P2 र तृतीय प्राथमिकता प्राप्तलाई P3 गरी ३ वटा प्राथमिकतामा वर्गीकरण गरिनेछ । प्राथमिकीकरणको लागि सम्पूर्ण विकास आयोजनाहरूलाई देहाय बमोजिम पाँचवटा क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरिएको छ:

१. सामाजिक क्षेत्र: शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति
२. पूर्वाधार विकास क्षेत्र: सडक तथा अन्य यातायात, शहरी विकास, सिंचाई, सूचना तथा सञ्चार, वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि, उर्जा, स्थानीय विकास

३. कृषि, भूमिसुधार तथा वन: कृषि विकास, भूमिसुधार तथा व्यवस्था, वन तथा भूसंरक्षण
४. आर्थिक विकास: उद्योग, वाणिज्य, पर्यटन
५. विविध क्षेत्र: माथि उल्लेखित वर्गिकरणमा नपरेका अन्य सम्पूर्ण क्षेत्रहरू

प्राथमिकीकरणका लागि सम्पूर्ण क्षेत्रमा लागू हुने गरी पाँचवटा सामान्य आधारहरू तय गरिएका छन् भने प्रत्येक क्षेत्रको लागि तीनवटा छुट्टाछुट्टै आधारहरू तय गरिएको छ । प्रत्येक आधारको लागि अलग अलग अंक भार छुट्टयाइएको छ । प्रत्येक आधारबाट आयोजनालाई अंक प्रदान गर्दा निम्नानुसार अंक प्रदान गरिनेछ ।

	अङ्क
(१) अति उत्तम	३
(२) उत्तम	२
(३) सन्तोषजनक / सामान्य	१
(४) न्यून	०

(अ) सामाजिक सेवा क्षेत्र

(शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण, खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्र)

(क) सामान्य आधारहरू

१. फराकिलो आर्थिक बृद्धि तथा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय बृद्धिमा योगदान पुर्याउने: (२० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - उत्पादन बृद्धि - आय बृद्धि - समतामूलक वितरण - उत्पादका साधनहरूमा सुधार	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. गरिबी निवारण र उत्पादनमूलक रोजगारीमा योगदान पुर्याउने: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - गरिबी निवारण - रोजगारी तथा स्वरोजगारी बृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था:

(१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरुमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राहीको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने वा - स्थानीय निकायको सहभागिता रहने वा - निजी क्षेत्रको सहभागिता रहने	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरुमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरुमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरुमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान:

(१० अङ्क)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ग' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरुमा सञ्चालित आयोजना	अति उत्तम
ख	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ख' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरुमा सञ्चालित आयोजना	उत्तम
ग	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'क' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरुमा सञ्चालित आयोजना	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुर्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	समावेशीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरुमा अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(ग) लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान

(भार ४० प्रतिशत)

क	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय रूपमा योगदान दिने	अति उत्तम
ख	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य सम्पादन, सम्पन्न हुन लाग्ने समय तथा मर्मत सम्भारको अवस्था: (१० अङ्क)

(क) पूर्व कार्य सम्पादन तथा सम्पन्न हुन लाग्ने समय

(भार ६० प्रतिशत)

क	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ९०% भन्दा माथि रहेको वा आगामि आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	अति उत्तम
ख	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८०% देखि ९०% को विचमा रहेको वा आगामि तीन बर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	उत्तम

ग	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा बित्तीय प्रगति ५०% देखि ८०% को विचमा रहेको वा आगामि पाँच वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा बित्तीय प्रगति ५०% भन्दा कम रहेको वा आगामि पाँच वर्ष सम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित नरहेको	न्यून

(ख) मर्मत सम्भारको व्यवस्था

(भार ४० प्रतिशत)

क	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष व्यवस्था भएको	अति उत्तम
ख	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको आवश्यक व्यवस्था भएको	उत्तम
ग	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष सामान्य व्यवस्था भएको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था नभएको	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

१. क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान:

(२० अङ्क)

क	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीययोगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. सहश्राब्दि विकास लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान:

(१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - सबैको लागि प्राथमिक शिक्षा प्राप्ति वा - प्राथमिक एवम् माध्यमिक तहमा छात्राः छात्रको अनुपात वृद्धि वा - बालमृत्युदर न्यूनीकरणमा योगदान वा - मातृमृत्युदर न्यूनीकरणमा योगदान वा मलेरिया, क्षयरोग, HIV/ AIDS नियन्त्रणमा योगदान)	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. नेपाललाई अति कम विकसित राष्ट्रको सूचीबाट विकासशील राष्ट्रको सूचीमा स्तरोन्नति गर्न आवश्यक सूचक

मानव संशाधन सूचक (Human Asset Index) सुधारमा योगदान:

(१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने - माध्यमिक तहको भर्नादर वृद्धि वा - साक्षरता वृद्धि वा	अति उत्तम
---	---	-----------

	- कुपोषण न्यूनिकरण वा - औषत आयु वृद्धि	
ख	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/ सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(आ) कृषि भूमिसुधार तथा वन क्षेत्र

(कृषि विकास, भूमिसुधार तथा व्यवस्था, बन तथा भूसंरक्षण)

(क) सामान्य आधारहरु

१. फराकिलो आर्थिक बृद्धि तथा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय वृद्धिमा योगदान पुर्याउने: (२० अङ्क)

क	निम्न कुराहरुमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - उत्पादन वृद्धि - आय वृद्धि - समतामूलक वितरण - उत्पादनका साधनहरुमा सुधार	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/ सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. गरिबी निवारण र उत्पादनमूलक रोजगारीमा योगदान पुर्याउने: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरुमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - गरिबी निवारण - रोजगारी तथा स्वरोजगारी वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/ सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरुमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राहीको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने वा - स्थानीय निकायको सहभागिता रहने वा - निजी क्षेत्रको सहभागिता रहने	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/ सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरुमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान:

(१० अङ्क)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा "ग" वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	अति उत्तम
ख	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा "ख" वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	उत्तम
ग	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा "क" वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुर्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	समावेशीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अत्यन्त कम योगदान पुऱ्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(ग) लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान

(भार ४० प्रतिशत)

क	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय रूपमा योगदान दिने	अति उत्तम
ख	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अत्यन्त कम योगदान पुऱ्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्वकार्य सम्पादन, सम्पन्न हुन लाग्ने समय तथा मर्मत सम्भारको अवस्था: (१० अङ्क)

(क) पूर्व कार्य सम्पादन तथा सम्पन्न हुन लाग्ने समय

(भार ६० प्रतिशत)

क	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ९०% भन्दा माथि रहेको वा आगामि आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	अति उत्तम
ख	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८०% देखि ९०% को विचमा रहेको वा आगामि तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	उत्तम
ग	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% देखि ८०% को विचमा रहेको वा आगामि पाँच वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% भन्दा कम रहेको वा आगामि पाँच वर्ष सम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित नरहेको	न्यून

(ख) मर्मत सम्भारको व्यवस्था

(भार ४० प्रतिशत)

क	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष व्यवस्था भएको	अति उत्तम
ख	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको आवश्यक व्यवस्था भएको	उत्तम
ग	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष सामान्य व्यवस्था भएको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था नभएका	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

१. क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान

(२० अङ्क)

क	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा योगदान

(१० अङ्क)

क	कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. खाद्य सुरक्षामा योगदान

(१० अङ्क)

क	खाद्य सुरक्षामा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	खाद्य सुरक्षामा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	खाद्य सुरक्षामा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	खाद्य सुरक्षामा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(इ) पूर्वाधार विकास क्षेत्र

(क) सामान्य आधारहरू

१. फराकिलो आर्थिक वृद्धि तथा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय वृद्धिमा योगदान पुर्याउने: (२० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - उत्पादन वृद्धि - आय वृद्धि - समतामूलक वितरण - उत्पादनका साधनहरूमा सुधार	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. गरिबी निवारण र उत्पादनमूलक रोजगारीमा योगदान पुर्याउने:

(१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने गरिबी निवारण - रोजगारी तथा स्वरोजगारी वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था:

(१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सहभागीता रहने वा - स्थानीय निकायको सहभागिता रहने वा - निजी क्षेत्रको सहभागिता रहने	अति उत्तम सेवाग्राहीको प्रत्यक्ष
ख	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान:

(१० अङ्क)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ग' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	अति उत्तम
ख	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ख' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	उत्तम
ग	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'क' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुर्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	समावेशीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(ग) लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान

(भार ४० प्रतिशत)

क	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय रूपमा योगदान दिने	अति उत्तम
ख	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य सम्पादन, सम्पन्न हुन लाग्ने समय तथा मर्मत सम्भारको अवस्था:

(१० अङ्क)

(क) पूर्व कार्य सम्पादन तथा सम्पन्न हुन लाग्ने समय

(भार ६० प्रतिशत)

क	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ९०% भन्दा माथि रहेको वा आगामि आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	अति उत्तम
ख	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८०% देखि ९०% को विचमा रहेको वा आगामि तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	उत्तम
ग	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% देखि ८०% को विचमा रहेको वा आगामि पाँच वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% भन्दा कम रहेको वा आगामि पाँच वर्ष सम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित नरहेको	न्यून

(ख) मर्मत सम्भारको व्यवस्था**(भार ४० प्रतिशत)**

क	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष व्यवस्था भएको	अति उत्तम
ख	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको आवश्यक व्यवस्था भएको	उत्तम
ग	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष सामान्य व्यवस्था भएको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था नभएका	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू**१. क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान****(२० अङ्क)**

क	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. बजारको पहुँच वृद्धिमा योगदान**(१० अङ्क)**

क	बजारको पहुँच वृद्धिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	बजारको पहुँच वृद्धिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	बजारको पहुँच वृद्धिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	बजारको पहुँच वृद्धिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. जलवायु परिवर्तनको अनुकूलन, प्रकोप न्यूनिकरणमा योगदान**(१० अङ्क)**

क	जलवायु परिवर्तनको अनुकूलन वा प्रकोप न्यूनिकरणमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	जलवायु परिवर्तनको अनुकूलन वा प्रकोप न्यूनिकरणमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	जलवायु परिवर्तनको अनुकूलन वा प्रकोप न्यूनिकरणमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	जलवायु परिवर्तनको अनुकूलन वा प्रकोप न्यूनिकरणमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

घ. आर्थिक क्षेत्र**(क) सामान्य आधारहरू****१. फराकिलो आर्थिक बृद्धि तथा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय वृद्धिमा योगदान पुर्याउने:****(२० अङ्क)**

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - उत्पादन वृद्धि - आय वृद्धि - समतामूलक वितरण - उत्पादका साधनहरूमा सुधार	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. गरिवी निवारण र उत्पादनमूलक रोजगारीमा योगदान पुर्याउने: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने - गरिवी निवारण - रोजगारी तथा स्वरोजगारी वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राहीको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने वा - स्थानीय निकायको सहभागिता रहने वा - निजी क्षेत्रको सहभागिता रहने	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान: (१० अङ्क)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान (भार ३० प्रतिशत)

क	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ग' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	अति उत्तम
ख	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ख' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	उत्तम
ग	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'क' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुर्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान (भार ३० प्रतिशत)

क	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	समावेशीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(ग) लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान (भार ४० प्रतिशत)

क	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय रूपमा योगदान दिने	अति उत्तम
ख	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य सम्पादन, सम्पन्न हुन लाग्ने समय तथा मर्मत सम्भारको अवस्था: (१० अङ्क)

(क) पूर्व कार्य सम्पादन तथा सम्पन्न हुन लाग्ने समय (भार ६० प्रतिशत)

क	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ९०% भन्दा माथि रहेको वा आगामि आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	अति उत्तम
ख	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८०% देखि ९०% को विचमा रहेको वा आगामि तीन बर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	उत्तम
ग	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% देखि ८०% को विचमा रहेको वा आगामि पाँच बर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% भन्दा कम रहेको वा आगामि पाँच बर्ष सम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित नरहेको	न्यून

(ख) मर्मत सम्भारको व्यवस्था (भार ४० प्रतिशत)

क	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष व्यवस्था भएको	अति उत्तम
ख	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको आवश्यक व्यवस्था भएको	उत्तम
ग	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष सामान्य व्यवस्था भएको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था नभएका	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

१. क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान (२० अङ्क)

क	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा योगदान (१० अङ्क)

क	आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापनमा योगदान (१० अङ्क)

क	वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापनमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापनमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापनमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

ड. विविध क्षेत्र

(क) सामान्य आधारहरू

१. फराकिलो आर्थिक वृद्धि तथा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय वृद्धिमा योगदान पुर्याउने: (२० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने – उत्पादन वृद्धि – आय वृद्धि – समतामूलक वितरण – उत्पादनका साधनहरूमा सुधार	अति उत्तम
ख	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथिका कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. गरिबी निवारण र उत्पादनमूलक रोजगारीमा योगदान पुर्याउने: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने – गरिबी निवारण – रोजगारी तथा स्वरोजगारी वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. सहभागिताको अवस्था: (१० अङ्क)

क	निम्न कुराहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने – नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राहीको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने वा – स्थानीय निकायको सहभागिता रहने वा – निजी क्षेत्रको सहभागिता रहने	अति उत्तम
ख	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अप्रत्यक्ष तथा सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथि उल्लेखित कुराहरूमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

४. समावेशीकरणमा योगदान: (१० अङ्क)

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ग' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	अति उत्तम
ख	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'ख' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	उत्तम

ग	समग्र सूचकाङ्कका आधारमा 'क' वर्गमा पर्ने जिल्लाहरूमा सञ्चालित आयोजना	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुर्याउने आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान

(भार ३० प्रतिशत)

क	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	समावेशीकरणलाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	समावेशीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	माथिका कुराहरूमा अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

(ग) लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान

(भार ४० प्रतिशत)

क	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय रूपमा योगदान दिने	अति उत्तम
ख	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रूपमा योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अप्रत्यक्ष तर सामान्य रूपमा योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणलाई अत्यन्त कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

५. आयोजनाको पूर्व कार्य सम्पादन, सम्पन्न हुन लाग्ने समय तथा मर्मत सम्भारको अवस्था: (१० अङ्क)

(क) पूर्व कार्य सम्पादन तथा सम्पन्न हुन लाग्ने समय

(भार ६० प्रतिशत)

क	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ९०% भन्दा माथि रहेको वा आगामि आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	अति उत्तम
ख	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८०% देखि ९०% को विचमा रहेको वा आगामि तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	उत्तम
ग	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% देखि ८०% को विचमा रहेको वा आगामि पाँच वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित रहेको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	पछिल्लो आ.व. को दोस्रो चौमासिक सम्मको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५०% भन्दा कम रहेको वा आगामि पाँच वर्ष सम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने निश्चित नरहेको	न्यून

(ख) मर्मत सम्भारको व्यवस्था

(भार ४० प्रतिशत)

क	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष व्यवस्था भएको	अति उत्तम
ख	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको आवश्यक व्यवस्था भएको	उत्तम
ग	आयोजना दिगोपन वृद्धि गर्न मर्मत सम्भारको प्रत्यक्ष सामान्य व्यवस्था भएको	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था नभएको	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरु

१. क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान

(२० अङ्क)

क	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	क्षेत्रगत प्राथमिकता, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

२. सुशासन अभिवृद्धिमा योगदान

(१० अङ्क)

क	सुशासन अभिवृद्धिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	सुशासन अभिवृद्धिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	सुशासन अभिवृद्धिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	सुशासन अभिवृद्धिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

३. शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धिमा योगदान

(१० अङ्क)

क	शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	अति उत्तम
ख	शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धिमा अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने	उत्तम
ग	शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धिमा अप्रत्यक्ष र सामान्य योगदान पुर्याउने	सन्तोषजनक/सामान्य
घ	शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धिमा अति कम योगदान पुर्याउने वा योगदान नपुर्याउने	न्यून

अनुसूची ३: राष्ट्रिय योजना आयोग, अनुगमन मूल्याङ्कन फाराम नं. १

बजेट फा.नं. ६.०४.०१
रा.यो.आ.(अमु) फा.नं. १
पाना नं. १/२

वार्षिक विकास कार्यक्रम

(बजेट तर्जुमासँग सम्बन्धित आ.का. नियमावलि २०(१) बमोजिमको फाराम)

१. आ.व.:-
२. बजेट उपशीर्षक नं. :-
३. मन्त्रालय :-
४. विभाग/संस्था :-
५. कार्यक्रम/आयोजनाको नाम :-
६. स्थान :-

(ख) गा.वि.स./न.पा./वडा नं. :-

७. आयोजना शुरु भएको मिति :-

८. आयोजना पूरा हुने मिति :-

९. आयोजना/कार्यालय प्रमुखको नाम:-

बजेट फा.नं. ६.०४.०१
रा.यो.आ.(अमु) फा.नं. १
पाना नं. १/२

शुरुको संशोधित

११. आयोजनाको कूल लागत :-
- (क) आन्तरिक
- (१) नेपाल सरकार :-
- (२) स्थानीय निकाय/संस्था :-
- (३) जनसहभागिता :-
- (ख) वैदेशिक
- (१) ऋण :-
- (२) अनुदान :-

(२) अनुदान :-

१२. गत आ.व. सम्मको खर्च रु. (सोझैँ भुक्तानी र वस्तुगत समेत)

- (क) आन्तरिक
- (१) नेपाल सरकार :-
- (२) स्थानीय निकाय/संस्था :-
- (३) जनसहभागिता
- (ख) वैदेशिक
- (१) ऋण :-
- (२) अनुदान :-

(२) अनुदान :-

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	आयोजनाको कूल क्रियाकलापको		सम्पूर्ण कार्यक्रमध्ये गत आ.व. सम्मको	 आ.व.को लक्ष्य															
			परिमाण	लागत	भार	सम्पन्न परिमाण	खर्च	भारित प्रगति	वार्षिक		दोस्रो चौमासिक		तेस्रो चौमासिक									
									परिमाण	भार	बजेट	भार	परिमाण	भार	बजेट	भार	परिमाण	भार	बजेट	भार		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	
(अ) षुजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू:																						

(रकम रु. लाखमा)

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	आयोजनाको कूल		सम्पूर्ण कार्यमध्ये गत		वार्षिक			 आ.व.को लक्ष्य														
			क्रियाकलापको		आ.व. सम्मको		प्रारम्भिक		प्रथम चौमासिक		दोस्रो चौमासिक		तिस्रो चौमासिक												
			परिमाण	लागत	सम्पन्न	खर्च	भार	परिमाण	बजेट	भार	परिमाण	बजेट	भार	परिमाण	बजेट										
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२				
(क)	भूजोगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा																								
(आ)	चालू खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू:																								
(ख)	चालू खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा																								
(ग)	कूल खर्चको जम्मा (क + ख)																								

नोट:

१. सालवसाली आयोजनाले महल ४-९ सम्म उष्म गर्न सकिने तर महल नं. हरू साविक अनुसारको नै हुनुपर्ने ।
२. प्रत्येक क्रियाकलाप (Activity) को भार निर्धारण गर्ने संक्षिप्त विधि:

सालवसाली आयोजनाको लागि

आवधिक आयोजनाको लागि

$$\text{भार महल ११} = \frac{\text{क्रियाकलापको वार्षिक बजेट (महल १२)}}{(\text{ग) कूल खर्च तर्फको (महल १२ को जम्मा)}} \times १००$$

$$\text{भार महल १४} = \frac{\text{चौमासिक परिमाण (महल १८)}}{\text{क्रियाकलापको वार्षिक परिमाण (महल १०)}} \times \text{महल ११ को भार}$$

भार महल १७ र २० को लागि सोही अनुसार भार निकाल्ने

$$\text{भार महल ६} = \frac{\text{क्रियाकलापको लागत (महल ५)}}{(\text{ग) कूल खर्च तर्फको (महल ५ को जम्मा)}} \times १००$$

$$\text{भार महल ११} = \frac{\text{वार्षिक परिमाण (महल १०)}}{\text{सम्बन्धित क्रियाकलापको कूल परिमाण (महल ४)}} \times \text{सम्बन्धित भार महल ६}$$

बजेट फा.नं. ६.०४.०२
 रा.यो.आ.(अमू) फा.नं. १
 पाना नं. २/२

आयोजनाको लक्ष्य अनुरूप अपेक्षित प्रतिफल (Output) सूचक तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्य कार्यहरूको विवरण

क्र.सं.	विवरण	इकाई	वार्षिक लक्ष्य	प्रथम चौमासिक लक्ष्य	दोस्रो चौमासिक लक्ष्य	तेस्रो चौमासिक लक्ष्य
अ)	आयोजनाको लक्ष्य अनुरूप अपेक्षित प्रतिफल (Output):					
	(क)					
	(ख)					
	(ग)					
	(घ)					
आ)	कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्य कार्यहरू:					
	प्रारम्भिक कार्यहरू					
१.	जग्गा प्राप्ति	हेक्टर				
२.	जनशक्ति आपूर्ति	संख्या				
३.	कन्स्ट्रिक्टको नियुक्ति (क) विदेशी (ख) स्वदेशी	संख्या				
४.	प्रक्रियागत कार्यहरू	रु.हजारमा				
	आपूर्ति, निर्माण र अन्य कार्य गराउन ठेक्का दिने/संझौता गरिने कार्यको लागत					
५.	दातृ संस्थामा लेखापरीक्षण रिपोर्ट पठाउने	संख्या				
६.	शोधभर्ना लिन बाँकी	रु.हजारमा				

क्र.सं.	आयोजना लजिकल फ्रेमवर्क अनुसारको प्रतिफल	इकाई	लक्ष्य	गत आर्थिक वर्षसम्मको उपलब्धि

तयार गर्नेको नाम, पद र दस्तखत:-
 मिति:-

आयोजना/कार्यालय प्रमुखको दस्तखत:-
 मिति:-

प्रमाणित गर्नेको नाम, पद र दस्तखत:-
 मिति:-